

Ældre som bedsteforældre

– bedsteforældres rolle
i børns udvikling og
sociale indskoling

ÆldreForum er et uafhængigt råd, oprettet under Socialministeriet, som skal følge og vurdere ældres vilkår i samfundet på alle ældrelivets områder. Rådet skal desuden bidrage til at synliggøre ældres ressourcer og til at nuancere billedet af ældre og det at blive ældre.

ÆldreForum udsender løbende en række publikationer med information, inspiration og debatskabende stof om ældretilværelsen, initierer forskning og arrangerer konferencer m.m.

Rådet inddrager forskere, administratorer, fagpersoner og organisationer samt kommuner og ældreråd m.fl. i rådsarbejdet.

Rådets medlemmer deltager i konferencer og møder i hele landet, hvor ældres forhold debatteres eller overvejes.

Bagest i denne publikation findes en oversigt over ÆldreForums udgivelser, der kan rekvireres vederlagsfrit.

Udgivet af ÆldreForum, april 2005

Design: DanChristensenDesign.dk · Foto: Niels Nyholm · Tryk: Tryk Team Svendborg A/S

ISBN: 87-90651-40-5

Gengivelse af artikler med forfatternavn, eller længere uddrag heraf i blade, tidsskrifter, bøger o.lign. kræver tilladelse fra både forfatter og ÆldreForum. Øvrige artikler, herunder artikler skrevet af ÆldreForum, kan frit gengives i sin helhed med kildeangivelse.

Ældre som bedsteforældre

– bedsteforældres rolle
i børns udvikling og
sociale indskoling

Indhold

3	Forord	<i>Povl Riis, formand for ÆldreForum</i>
4	Ud i historien!	<i>Kulturminister Brian Mikkelsen</i>
6	Bedsteforældre som ressource for familie og samfund	
13	Bedsteforældres bidrag til børns udvikling og sociale indskoling	
14	Forestillinger om børn og ældre	<i>Seminarielektor Helle Johnsen, Jysk Pædagogseminarium</i>
20	Bedsteforældre – fra ungdommelige til alderdommelige?	<i>Cand. mag. kulturforsker Anne Leonora Blaakilde</i>
25	Et brev til bedsteforældre	<i>Speciallæge i børnepsykiatri, tidligere overlæge Gideon Zlotnik</i>
29	Fortællinger	
30	Fortællingernes tilblivelse	
32	Sammendrag	
40	Bedsteforældre fortæller	
54	Børn fortæller	
60	Teenagere fortæller	
67	Fælles oplevelser for bedsteforældre og børnebørn m.m.	
74	Noter	

Forord

Trods de store, historiske ændringer i menneskets sociale strukturer, fra stepperne og skovenes flokliv over ager- og bondesamfundenes flergenerationsformer til nutidens store flertal af selvstændige enkeltfamilier, synes sammenholdet mellem tre – og indimellem fire – generationer fortsat at overleve i både følelser og social praksis.

Da imidlertid også nutidslivet undergår store og hastige forandringer, har ÆldreForum valgt at tage forholdet mellem bedsteforældre og børnebørn op, og lade repræsentanter for de to generationer og fagfolk på området vurdere bedsteforældres rolle for børnebørnenes udvikling. Og her har ÆldreForum især ønsket at fokusere på børnenes *sociale indskoling*, dvs. deres muligheder for at lære at fungere i fællesskaber, i og uden for familien. Samtidig ønskede ÆldreForum at bedømme de ældres eget udbytte af

en sådan rolle for deres børnebørns udvikling.

Som ved ÆldreForums mange tidligere temadage accepterede fagfolk på området uden tøven indbydelsen til at stille op, og til at bidrage til den foreliggende publikation. ÆldreForum vil som led i sin tak til disse bidragydere endnu en gang fremhæve, at den herved skabte brobygning mellem fagfolk og ældres sociale virkelighed er en afgørende forudsætning for, at ÆldreForum kan inspirere ældreråd, politikere, administratorer og pædagoger i overensstemmelse med Rådets formålsparagraf.

Povl Riis,
formand for ÆldreForum
April 2005

Ud i historien!

Findes der noget bedre end et godt bedsteforældre/børnebørn forhold? Bedsteforældre, som giver sig tid til børnebørnene og genopdager det vidunderlige ved at være tæt på Danmarks yngste generationer, selv om de er travlt optagede.

Bedsteforældre kan fungere i den vigtige rolle som viderebringere af traditioner. Et af mine forslag til tema for bedsteforældre/børnebørn-samvær kunne være historie. Ud i historien! Sådan vil opfordringen lyde i dagene op til Historiens Dag 2005. På selve dagen – søndag den 22. maj – skal børn, forældre, bedsteforældre og oldeforældre ud i historien for at høre

fortællinger om kulturarven. Den vigtige historie. Er der noget mere spændende end “gamle dage”, hvor netop bedsteforældre kan være i fokus ved at have tid – og interesse for – at viderebringe fortællingerne. Ikke kun de store fortællinger om krige, konger ... og kulturministre (!). Men også den nære fortælling: Hvordan så min by ud i gamle dage? Hvilket legetøj havde vi? Etc. Vore lokale museer og landsarkiver er nære historiefortællere. Men det gør historien mere nærværende at høre den fra bedstefars og -mors egen mund henne på museet. Der er vidnesbyrd om vores kulturarv og historie overalt, hvor vi færdes.

Bedsteforældre kan hjælpe børn og unge med at sætte vor nutid ind i en større sammenhæng.

I nogle familier er man så heldige at kunne spille musik sammen – det er ikke os alle forundt at være begavede på den måde. Men der kan alligevel bygges bro mellem de to generationer via musikken. Operaforestillinger for børn bliver mere og mere almindelige – en musikinteresseret bedsteforælder kan være initiativtageren. Utallige cd'ere indkøbes af bedsteforældre til børn og unge – det kan være sjovt at diskutere “min” tids musik og “din” tids musik.

Som kulturminister er det godt at være ansvarlig for, at der tilbydes børneteaterforestillinger over hele landet, som bedsteforældre kan nyde sammen med børnebørnene. Børnebøger er tilgængelige på vore biblioteker. Det er et privilegium at have en bedsteforælder, der tager sig tid til at læse højt for den yngste generation. Og sådan kan vi blive ved. Mulighederne er mangfoldige.

Jeg håber, ÆldreForums publikation vil bringe inspiration til et godt samvær mellem generationerne.

*Brian Mikkelsen
Kulturminister*

Bedsteforældre som ressource for familie og samfund

Ældre har gennem tiden haft stor betydning for overlevering af erfaringer, viden, værdier og traditioner til de næste generationer. Og bedsteforældre spiller stadig en vigtig rolle. Fx fremgår det af en dansk undersøgelse¹, at danske spædbørnsmødre er i næsten daglig kontakt med deres egne mødre, og for ca. 40 pct. af spædbørnsmødrene er kontakten daglig. Men den ældre generations betydning for deres efterkommere slutter ikke her, selv om det ofte hævdes, at en stor del af den viden og erfaring, ældregenerationen har erhvervet gennem livet, er uden større praktisk betydning i dag, fordi udviklingen går så hurtigt.

Tidens tempo genfindes i børnefamilierne, der hyppigt lever en travl hverdag med et stramt program. Mange bedsteforældre yder derfor en uvurderlig støtte, når de henter familiens yngste i daginstitution eller skole, passer syge børn, tager dem med på ture eller ferier eller bare er til stede med nærvær, interesse og opmærksomhed over for børnebørnene, eller for hele familien. En undersøgelse fra 1998² viste fx, at ca. 50 pct. af de 60-

66-årige og 20 pct. af de over 74-årige regelmæssigt passede deres børnebørn. Og intet tyder på, at deres indsats er aftaget siden.

Støtte til børnebørnenes udvikling

I samværet med børnebørnene har bedsteforældrene rige muligheder for at støtte børnebørnenes sociale indskoling ved at viderebringe samfundets grundlæggende værdier og deres udtryk i daglig adfærd, som er nødvendige for at indgå i større fællesskaber end familiens, og senere i voksenlivets langt større fællesskaber. Bedsteforældre kan fx vise deres børnebørn, at der findes et andet sprog, en anden klædestil og andre adfærdsmønstre end dem, børnene kender fra deres egen generation, og dermed øge både udsyn og tolerance.

Bedsteforældre kan også støtte børn og unge i udviklingen af deres personlighed, bl.a. ved at diskutere, nuancere synspunkter og åbne perspektiver. Lige så væsentligt er det, at de oplevelser og minder, børn og unge får i samværet med bedsteforældre,

indgår som vigtige elementer i dannelsen af barnets personlige identitet og historie. Og bedsteforældre vil ofte være rollemodeller for børn og unge, når de unge senere skal tilrettelægge deres egen ældretilværelse og skabe deres egen bedsteforælderrolle. Rollen som bedsteforældre er naturligvis ikke kun forbeholdt biologiske bedsteforældre. Andre ældre i netværket, fx naboer eller venner med overskud og interesse kan også bidrage.

Ældre-generationens mulighed for at bidrage til børnebørnenes udvikling og sociale indskoling uddybes i næste kapitel, hvor en række fagfolk præsenterer deres syn på ældres rolle og opgaver i forhold til børn- og unge-generationen. En introduktion til disse artikler findes sidst i dette kapitel.

Bedsteforældre og børnebørn bruger hinanden

For også at lade hovedpersonerne komme til orde, opfordrede ÆldreForum tre mindre grupper af børn i folkeskolealderen, elever i en gymnasieklasse og ældre til at skrive om, hvad bedsteforældrene, hhv. børnebørnene, betyder for dem og deres liv.

Beretningerne, der er optrykt i kapitlet *Fortællinger*, viser, at bedsteforældre ofte spiller en væsentlig rolle i børnebørns hverdag og præger dem i hele deres opvækst, og illustrerer samtidig hvor meget energi, og hvor mange ressourcer bedsteforældre-generationen har at øse af.

Men børnebørnene spiller også en stor rolle for bedsteforældrene. Fælles for de fleste bedsteforældre er den personlige glæde, de opnår ved samværet med børnebørnene og den øvrige familie. Og ved tab af ægtefælle og andre dele af det personlige netværk kan kontakten med børnebørn yderligere være meget værdifuld.

Det fremgår også hvor tætte relationer, der – trods tidens mange dystre beretninger om skrøbelige familiebånd – endnu består. Og glædeligst af alt skinner de gensidige varme følelser meget kraftigt igennem: en gensidig, uforbeholden kærlighedserklæring.

Frirum og lidt længere snor end hjemme, men også tid og overskud til at gøre hverdagsting sammen – noget travle forældre måske afstår fra, fordi det tager længere tid at indrage børnene – synes at være nogle af hemmelighederne bag de stærke bånd.

Beretningerne viser også, at bedsteforældrenes omsorg, interesse og selve samværet om de fælles oplevelser er det væsentligste for børnebørnene. Og at det tilsyneladende gør mindre, om det er dagligdags gøremål eller mere omfattende aktiviteter, der danner ramme om samværet.

Bedsteforælderrollen under pres?

Tid er som nævnt en mangelvare i de fleste børnefamilier, hvor begge forældre arbejder ude. Paradoksalt nok har mange moderne bedsteforældre også

fået mindre tid, fordi de lever en aktiv pensionisttilværelse eller fortsat er tilknyttet arbejdsmarkedet.

Alligevel bruger mange bedsteforældre en del tid på familiefællesskabet. Men bedsteforælderollen kan også udgøre et forventningspres. I nogle familier tages det for givet, at bedsteforældre, "som jo har masser af tid og kun sig selv at tænke på", når som helst kan træde til med børnepasning og andet. Måske indimellem også i situationer hvor planlægning eller omtanke kunne have gjort et varsel længere, eller andre løsninger mulige. Og nogle bedsteforældre har svært ved at sige fra, mens andre måske i højere grad prioriterer egne gøremål. I nogle familier vil det således givet være en god ide at drøfte, og måske justere de gensidige forventninger.

Ikke kun de voksne børn og børnebørn har brug for bedsteforældregenerationen. Den længere levealder gør fire-generations-familien med børn, forældre, bedsteforældre og oldeforældre mere almindelig, og mange i bedsteforældregenerationen påtager sig også forpligtelser over for deres egne forældre. En undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet viste fx, at over halvdelen af de 62-årige, som endnu havde egne forældre eller svigerforældre, hjalp dem med indkøb, tøjvask og vedligeholdelsesarbejde m.m., ligesom mange også hjalp deres voksne børn med praktiske gøremål.³

Men også fra samfundet uden for familien er der bud efter bedstefor-

ældregenerationen. Fx øger presset på velfærdssamfundet i disse år efterspørgslen efter frivilligt, ulønnet arbejde, hvor mange ældre allerede i dag yder en værdifuld indsats. Den nævnte undersøgelse viste bl.a., at 6 pct. af de 62-årige og 10 pct. af de 72-årige deltog i rådgivning, kørsel, besøgstjeneste, tøjindsamling eller anden praktisk hjælp. Andre ydede en stor indsats i brugerråd og andet udvalgs- og bestyrelsesarbejde,⁴ ligesom en del ældre lægger et stort arbejde i de kommunale ældreråd.

Flere og flere ældre bliver også bevidste om, at fysisk aktivitet er med til at holde skavanker på afstand og til at bevare kræfterne. Ca. 75 pct. af alle ældre på 65 år og derover dyrker motion i ca. 6 timer om ugen i gennemsnit. Nogle mere, andre mindre.⁵ Hertil kommer andre fritidsaktiviteter inden for kultur og undervisning. Endvidere er en del ældre fortsat aktive på arbejdsmarkedet, og her øges presset også for at fastholde den ældre del af arbejdsstyrken længere. En opgørelse fra 2002 viste, at 36 pct. af mændene og 18 pct. af kvinderne i aldersgruppen 60-66 år var i beskæftigelse, og det samme var ca. 9 pct. af mændene og ca. 3 pct. af kvinderne i alderen 67-74 år. Også nogle efterlønsmodtagere havde fortsat tilknytning til arbejdsmarkedet.⁶

Der tegner sig således et billede af en bedsteforældregeneration med mange jern i ilden, men ifølge Socialforskningsinstituttets undersøgelse

tyder intet på, at ældregenerationens kontakt med og støtte til børn og børnebørn vil aftage. Samtidig taler flere forhold for, at der blandt ressourcestærke ældre vil være en stigende interesse for at engagere sig i frivilligt arbejde, ligesom undersøgelsen peger i retning af, at de fleste ældre fremover vil have ressourcer nok til både at engagere sig i frivilligt arbejde og til at dyrke egne interesser. Det kan således være, at flere og flere børnefamilier må vænne sig til, at bedsteforældrene indgår forpligtende fællesskaber også uden for familien, og måske af den grund får sværere ved at stå til rådighed for familien med kort varsel.

Støtte ved skilsmisse og dødsfald

Mange ældre oplever, at bedsteforælderollen afprøves både i medgang og i modgang. Fx er skilsmisser aldrig omkostningsfrie for børnebørnene, der bl.a. kan have behov for at tale fortroligt med en nærtstående voksen om den nye situation og den utryghed, den kan afstedkomme. At ikke kun børn, men at også mange bedsteforældre oplever følger af skilsmisser i mellemgenerationen, vidner skilsmissetallene om. I 2003 oplevede knap 7 pct. af danske børn i alderen 0-16 år brud i familien⁷.

Bedsteforældres manglende juridiske rettigheder, der kan medføre, at de mister kontakten til børnebørnene i forbindelse med skilsmisse eller døds-

fald i ældregenerationen, beklages af mange. Trods det store personlige tab det kan være for både børnebørn og bedsteforældre at miste kontakten, vil det imidlertid være betænkeligt ad lovgivningsvej at tillægge bedsteforældre ret til samvær med børnebørn. Behovet vil kun opstå i familier, der er præget af uoverensstemmelser eller er ved at splittes, og som derfor i forvejen kan være belastet af konflikter om bl.a. forældremyndighed og samværsret, det sidste måske gennemtvunget ved fogedbistand. I sådanne familier tjener det næppe ubetinget barnets tarv at tilføje endnu en mulighed for stridigheder ved også at tillægge bedsteforældre samværsret med børnene. Selv om det kan forekomme vanskeligt, egner konflikter af denne art sig bedst til at løses ad frivillighedsvej, og med udgangspunkt i de helt konkrete forhold.

Heldigvis har langt de fleste forældre efter skilsmissen et gnidningsfrit samarbejde om børnene⁸, hvilket også må antages at gavne bedsteforældrenes mulighed for at fortsætte forholdet til deres børnebørn. Der er imidlertid initiativer på vej, som kan vise sig at gavne bedsteforældre yderligere. Et udvalg, nedsat af Justitsministeriet, skal således bl.a. overveje, om det skal være muligt at fastsætte samvær for bedsteforældre i de tilfælde, hvor den ene af barnets forældre er død, og barnet er tæt knyttet til den afdøde mors eller fars forældre. Endvidere stiller det seneste regeringsgrundlag ”Nye

mål 2005-2009” en samværsreform i udsigt, som via nye regler og udvidet brug af konfliktløsning støtter forældre til begge at fortsætte forældreskabet efter en skilsmisse. I det omfang reformen medfører færre konflikter mellem forældrene, må bedsteforældres mulighed for at bevare kontakt til deres børnebørn også forventes at stige.

Støtte til børn og unge der ikke trives

Bedsteforældre kan også støtte børnebørn, der har alvorlige problemer. Mens det tidligere var almindeligt, at børn født uden for ægteskab voksede op hos bedsteforældrene, er det i dag ofte en institution eller en fremmed plejefamilie, der modtager børn, som skal have et andet hjem. Problemets omfang illustreres ved, at ca. 14.000 børn og unge i løbet af 2003 blev anbragt uden for hjemmet.⁹ Imidlertid er mange ældre i dag yderst ressourcerstærke, og hvis forholdet til bedsteforældrene er godt, og deres situation i øvrigt tillader det, taler meget derfor for i højere grad at trække på nære familierelationer i disse situationer. En ny anbringelsesreform¹⁰, der træder i kraft fra 2006, åbner da også større muligheder herfor.

Reformen lægger bl.a. op til, at bedsteforældre og andre fra det nære netværk i højere grad inddrages, hvis barnet skal anbringes uden for hjemmet. Fx får bedsteforældre lettere

adgang til at blive plejeforældre for deres egne børnebørn. Ved anbringelser uden for netværket får kommunen endvidere mulighed for at sikre barnet samvær med bedsteforældre eller andre personer fra netværket. Der er dog ikke tale om en samværsret, men derimod om en *mulighed* kommunen kan anvende for at sikre barnet en god og stabil voksenkontakt under opvæksten. En kontakt tidligere anbragte børn ofte har savnet. Inden kommunen evt. træffer beslutning om samvær, skal barnets relationer til nøglepersoner i netværket være afdækket.

Bedsteforældre kan også være en naturlig ressource at inddrage i de såkaldte familierådslagninger, som kommunen – med forældrenes accept – kan sætte i værk, hvis et barn eller en ung har særlig alvorlige problemer. I en familierådslagning lægger familien i samarbejde med slægt, venner eller andre, som familien tillægger betydning, en plan for, hvordan barnet eller den unge kan hjælpes, og hvilken støtte deltagerne i rådslagningen kan bidrage med. Erfaringerne med familierådslagning er generelt positive, og for at øge kendskabet til dette redskab har Socialministeriet afsat midler til at afholde kurser i familierådslagning for kommunale medarbejdere i løbet af 2005.

De nye muligheder for at inddrage bedsteforældre er en naturlig følge af, at tidens bedsteforældregeneration generelt har langt større potentiale end

tidligere tiders ældre, og initiativerne må hilses meget velkomne. I glæden over de nye muligheder, må det dog ikke overses, at der er situationer, hvor samvær mellem bedsteforældre og børnebørn ikke bør have høj prioritet, fx ved alvorlige konflikter mellem bedsteforældrene og børnenes forældre. Desuden kan bedsteforældre, heldigvis kun i sjældne tilfælde, have en dårlig indflydelse på eller ligefrem skade børnene, fx ved misbrug af fysisk, psykisk eller seksuel karakter.

Publikationens indhold

Med publikationen ønsker ÆldreForum at fremhæve den vigtige alliance, der meget ofte består mellem bedsteforældre og børnebørn, og de muligheder samværet giver bedsteforældre for at bidrage aktivt til børns og unges sociale indskoling og udvikling. Et samvær der kan være en håndsækning til travle, udearbejdende forældre og samtidig et tilbud til børnebørnene om at blive fortrolige med andre normer, livsværdier og opfattelser end dem, de ellers møder i hverdagen.¹¹

I kapitlet *Bedsteforældre som resource for familie og samfund* peges på nogle af de muligheder, bedsteforældre har for at støtte og angive retninger for børn og unge i en kalejdoskopisk verden, og for at aflaste midtergenerationen.

I kapitlet *Bedsteforældres bidrag til børns udvikling og sociale indskoling*

præsenterer tre fagpersoner forskellige synsvinkler på ældres rolle og opgaver i forhold til børn- og ungegenerationen:

Seminarielektor Helle Johnsen ser på børn og ældre som sociale, kompetente personer, der handler, tænker, tror og mener. Begge parter kan bruge hinanden, men det forudsætter, at de "opdager hinanden", og ikke hænger fast i fordomsfulde billeder: Sådan er børn! og Sådan er ældre!

Cand. mag., kulturforsker Anne Leonora Blaakilde tager udgangspunkt i, at vi lever i en kultur, der fornægter alderdommen, og diskuterer på den baggrund bedsteforældres mange vigtige missioner i forhold til deres børnebørn.

Børnepsykiater Gideon Zlotnik kan som bedstefar stå inde for, at bedsteforældre ikke får noget forærende. De må derfor selv være aktive i forhold til børn og børnebørn, hvis de vil have noget igen – for det kommer ikke af sig selv. Og bedsteforældre har meget at give både børn og børnebørn.

I kapitlet *Fortællinger* er de omtalte beretninger fra bedsteforældre og børnebørn optrykt, og kapitlet indledes desuden med et sammendrag af beretningerne.

Publikationen rundes af med forslag til fælles oplevelser, kontaktadresser m.m.

ÆldreForum
April 2005

Onkel Jonas, Master Frida, Fuster Rasmus, Else, Ivar, Esth

Bedsteforældres bidrag til børns udvikling og sociale indskoling

Forestillinger om børn og ældre

Seminarielektor Helle Johnsen, Jysk Pædagogseminarium

Interviewer: *Kender du nogle gamle eller ældre?*

Anton 6 år: *Det med ældre ved jeg ikke. Men min oldefar er gammel. Rigtig gammel! Gammel nok.*

Interviewer: *Gammel nok?*

Anton 6 år: *Ja, gammel nok til alt. Lommekniv og kørekort og alt muligt.*

Hvis der er noget, børn og ældre har tilfælles, er det de kategoriseringer, som vi i mellemgruppen tillader os at have som forståelsesramme. Stereotype billeder som vi også med jævne mellemrum udbasunerer i medierne: Børn er rene udviklingsobjekter og ældre er nærmest det modsatte!

På ældreområdet er jeg som forsker nybegynder, mens jeg på børneområdet siden 1987 har arbejdet på at supplere traditionelle pædagogiske og psykologiske udviklingsteorier med et syn på børn som sociale aktører. Med antropologiske metoder som interviews, feltarbejde, livshistorier og fiktionsfortællinger har det givet indblik i meget forskellige børneliv, som de leves og opleves af børnene selv. Forskningsmetoder som nu (heldigvis)

også vinder indpas på ældreområdet.

Anton i det indledende eksempel lader sig ikke indfange af modsætningen mellem *Barn* og *Gammel*. I et følgende interview fremstiller han Oldefar som en ligeværdig kammerat med visse privilegier: Oldefar er gammel nok til lommekniv, hvilket Anton ikke selv er. Antons konkrete relation til Oldefar gør, at han ikke beskriver *gammel* ud fra de velkendte stereotyper: træt, syg, hjælpeløs... Modsat Anna, der lever et liv i alderssegregation, dvs. et aldersopdelt liv med jævnaldrende i skole og fritidsinstitution og hvor ældste person i omgangskredsen er mormor på 52 år.

Anna 7 år: *Gammel, ja det er jo sådan på en måde sørgeligt.*

Interviewer: *Sørgeligt?*

Anna 7 år: *Ja, de ligger jo på plejehjem og er ved at dø. Sådan helt slidte og de kan ikke huske. Trist ikke?*

Vi møder andre mennesker med for forståelser: *Sådan er børn! Sådan er gamle!* Børn tillægger alderdom betydning ud fra personlige primære erfaringer eller ud fra erfaringer hentet fra

mediebilleder som i Annas tilfælde. Voksne tillægger også moderne barndom og ungdom betydning og oftest ud fra de samme baggrunde.

Et generelt billede af moderne barndom eksisterer i et spændingsfelt mellem *bekymring* og *optimisme*. Bekymringen handler generelt om *Barndommens forsvinden*. Børn leger ikke mere, siger de bekymrede. Og i dette udsagn ligger implicit en kritik af forældre, politikere, institutioner, de professionelle: pædagoger og lærere. Børn fremstilles via diagnoser. De er *Zapperbørn*, *Fighterbørn*, *Trofæbørn* eller *Curlingbørn*. På optimistsiden taler man til gengæld om *Kompetente børn*, *Selvstændige børn* og *Ønskebørn* med muligheder og ressourcer. Det er min fornemmelse, at et billede af moderne alderdom eksisterer i et lignende spændingsfelt.

Hvordan står disse opfattelser og bedømmelser i relation til børns og ældres egne erfaringer? Hvilken betydning har de for børns og ældres aktuelle liv? For at opnå viden om dette må vi flytte fokus fra den overordnede debat til konkrete mennesker, konkrete steder i konkrete sammenhænge. Det kræver, at vi tager afsæt i en forståelse af både børn og ældre som kompetente sociale aktører. De er ikke alene objekter for udvikling (eller afvikling!), de er agerende, reflekterende subjekter, der tænker, tror og mener.

Hverken børne- eller ældregruppen er ensartede, derfor må vi beskri-

ve børn og ældre ud fra deres aktuelle liv og forholde os til sociale, politiske, økonomiske, religiøse, etniske, kønsmæssige, historiske og mange andre faktorer, der har betydning for menneskers liv. Børn og ældre agerer i forskellige sociale sammenhænge, hvor der er forskellige forventninger til social adfærd. Børn er sønner/døtre, elever, børn i pasningsordninger, fodboldspillere og spejdere. Ældre er forældre, bedsteforældre, mænd/koner, uddannede/ikke uddannede, plejehjemsbeboere, fodboldspillere og svømmere. Arbejdet med livshistorier illustrerer, hvordan både børn og ældre håndterer disse forskellige roller. Og nuancerer yderligere billedet af fortælleren som person.

I relation til både børn og ældre er det vigtigt at forstå kulturel forandring. Dagens barndom er netop dagens barndom! Børn leger både gamle og nye lege. For nogle børn er legen flyttet fra skoven til computerrummet. Nogle steder forsvinder kendte lege for at dukke op i ny forklædning. Et eksempel er den fangeleg, der i min barndom hed *Tik*. I et forstads kvarter til Århus hed samme leg i 1984 *Arbejdsformidling* og i 1990 *Aids*. Børns lege har til alle tider spejlet det omgivende samfund.

Det er godt med erindring om egen barndom, og vi har som voksne en forpligtelse til at overlevere lege, fortællinger, boldspil osv. til den nye børnegeneration. De skal til gengæld nok kvittere med deres viden om

Draccoheads, Pokemon og computer-spil. Men det er vigtigt, at vi som voksne er opmærksomme på, at vores erindring om egen barndom er yderst selektiv. I min barndom var der kun 2 årstider: sommer og vinter. Det skiftede mellem årstiderne på en nat! Og jeg vælger kun at huske harmonien, aktiviteten og alle de fælles sejre i børnegruppen. Som spejlbillede på min *perfekte barndom* kommer nutidens barndom let til at fremstå med alle sine mangler.

Den engelske børnekulturforsker Barrie Thorne har formuleret problemstillingen på følgende måde: *For at kunne lære noget af børn er voksne nødt til at udforske den grundlæggende antagelse, at de allerede ved, hvordan børn er. Både fordi de selv har været børn, og fordi de ser børn som mindre komplette udgaver af sig selv.*¹¹

Nu kan der ikke trækkes en direkte parallel til ældreområdet, da vi i mellemgenerationen ikke har personlige erfaringer med at være ældre/gamle. Men vi har en forforståelse, der varierer mellem at se ældre som ofre og ældre som ressourcestærke, og i negativ version: ældre som udgiftskrævende.

I mødet med børn og ældre må vi meningsdannere distancere os fra vores egen forforståelse. Vi må vriste både børn og ældre fri fra den opfattelse, at den biologiske alder forklarer alt og er det eneste vurderingsgrundlag. Livskvalitet og personlige udviklingsbehov kan ikke værdisættes ud fra generelle normer eller traditioner alene.

Generelle forestillinger om børn og ældre er sejlivede billeder. Som forforståelse gør de sig også gældende, når børn og ældre mødes. I den pædagogiske verden er der lavet mange gode projekter, der som overordnet målsætning har haft mødet mellem generationer. I disse møder har både børns og ældres forforståelse for hinanden manifesteret sig i al tydelighed. I skriftkulturprojektet *Kærligheden er så besværlig*¹² skrev en gruppe ældre og en gruppe unge digte, noveller og erindringer ud fra det fælles tema: *kærlighed*. Gruppernes skriftlige udtryk blev som afslutning på projektet udgivet i en bog.¹³ Via en redigeret brevkasse udvekslede unge og ældre i projektperioden spørgsmål og svar om sex, forelskelse og kærlighed. I evalueringen af projektet gav begge grupper udtryk for forbavselse. Den største forbavselse tog udgangspunkt i gruppernes forforståelse for hinanden.

Ung kvinde: Jeg troede, at det var sket med alt det sjove efter 40!

Ældre kvinde: Jeg troede faktisk, at det var generelt, at de gik i seng med hinanden, når de var en 14-15 år. Men det gør de altså ikke. De flirter mere og holder i hånd.

Begge grupper gav både mundtligt og skriftligt udtryk for, at de kan bruge hinanden. Og de var samtidig overraskede over, at den anden generation havde lyst til et sådant projekt.

Som lektor på et pædagogsemina-

rium har jeg været vejleder på mange projekter, der med erindring/livshistorie som udtryksform involverer ældre og børn. I et konkret projekt med titlen *Skolen i gamle dage og skolen i dag* udtrykte en ældre mand inden projektets start: *Nutidens børn kan jo ikke koncentrere sig mere end 2 minutter ad gangen!* Efter projektet konkluderede han til gengæld: *At det godt nok var nogle søde børn, de var så interesserede. At børn også har fast forståelse for, hvordan ældre er, fremgik af en 10-årig piges afsluttende kommentarer: Jeg troede jo mest, at det var sådan noget med, "at så fik vi tæsk af læreren og kun havregrød at spise." Men de samlede også på glansbilleder og kugler. Og tog på udflugt til Himmelbjerget.*

To generationer – ét liv var titlen på et pilotprojekt, hvor børn og ældre skulle mødes omkring computeren. Børn i en skolefritidsordning skulle demonstrere deres kunnen både i relation til spil og mindre produktionsprogrammer (foto, fremstilling af personligt brevpapir, bogmærker og musik). De ældre kunne byde ind med deres personlige erfaringer med computerprogrammer, internetbrug osv. Det blev til møde, snak og hyggeligt samvær mellem 20 børn og 13 ældre. Enkelte børn og ældre aftalte at blive mailvenner. Men snakken om gamle dage og nye erfaringer drev computeren i baggrunden. En 10-årig dreng udtalte: *Computeren er her jo altid!* Han havde lige lavet en aftale om at se en ældre mands møntsamling

ved næste møde. Og en ældre kvinde konkluderede: *Jeg troede ikke, at computeren kunne så meget sjovt. Og hvor leger de godt med den.*

Det generelle for de nævnte projekter er, at de alle har taget udgangspunkt i et specifikt menneskesyn, hvor både børn og ældre betragtes som kompetente sociale aktører. Og hvor de involverede professionelle (lærere, pædagoger, ergoterapeuter og sygeplejersker) har været meget opmærksomme på at skelne mellem egne og de involverede aktørers behov. Det bevirker, at tænkte projekter i afviklingen kan forme sig efter deltageres interesser og kompetencer. Generelt afhænger projekternes succes af deltageres følelse af ejerskab: *Det er vores projekt!*

Vi lever alle et meget aldersopdelt liv. Det mærker børn og ældre specielt. Vi har forestillinger om hinanden, der i langt overvejende grad bygger på generelle billeder og i mindre grad på personlige erfaringer. Disse forestillinger, forforståelser, indeholder ofte *fordomme*. Det er *fordomme*, der får betydning for, hvordan vi mødes og omgås hinanden. Kulturprojekter med aktørperspektivet som udgangspunkt kan danne basis for personlige møder, der kan aflive *fordomme* og bygge bro mellem to eller flere generationer. Disse møder sker som i Antons eksempel heldigvis også uden professionel involvering.

Jeg tror personligt, at det er nødvendigt med systematiserede projek-

ter, der tager udgangspunkt i konkrete brugergrupper, hvis den erindringsmæssige rigdom, der eksisterer i ældregruppen ikke skal forblive et privatanliggende. I projekt *Kærligheden er så besværlig* var en del af konklusionen hos både unge og ældre, at det var godt at mødes med mennesker, man ikke var følelsesmæssigt forbundet med. I forhold til temaet *Kærlighed* refererer begge grupper til fornemmelsen af at være fri af den blufærdighed, der kan eksistere mellem familiemedlemmer. I andre projekter har flere ældre udtalt, at deres egne børn og børnebørn ikke vil lytte til flere *soldaterhistorier* eller *gode råd*.

Projekter eller professionelle møder spiller en konkret rolle i overlevering af kulturhistorie og traditionsformidling, og i et mere nutidigt perspektiv

er projekterne et bidrag til opgøret med objektgørelsen af mennesker over 60 år. Men det er vigtigt, at ældre ikke kun formidler i samværet med børn og unge. I projektet *Skolen i gamle dage og skolen i dag* konkluderede en ældre kvinde: *Man skal både give og tage, tale og lytte. Børn ved søreme meget i dag. Både om teknik og alt det fremmede.*

Og jeg synes, at hun har ret. Det er vigtigt med en gensidig anerkendelse i mødet mellem generationer. Det er det afsluttende citat et eksempel på.

Mikkel 6 år: Min bedstefar har en supersej maskine. En skrivemaskine! Og ved du hvad? Det han skriver, det kommer ud på papir, helt uden printer!

Bedsteforældre – fra ungdommelige til alderdomlige?

Af cand. mag. kulturforsker Anne Leonora Blaakilde

Der er mange grunde til at afholde sig fra at være alt for meget sammen med voksne børn og børnebørn. Der er dog flere gode grunde til at knytte sig, holde sammen og dyrke et fællesskab familiens generationer imellem.

Forhindringer: Alderdommen er uønsket

Der er forhindringer, ulemper og besvær ved at dyrke familieskab med de yngre årgange. Én af de allerstørste forhindringer for fællesskab er den generelle modvilje i vores kultur mod alderdommen – og mod de ældre, som kommer ind i den. Før i tiden var barndommen knyttet til en fast forestilling om de tre r'er: *ro, renlighed og regelmæssighed*. I dag er det snarere alderdommen, der knyttes til en forestilling om de tre s'er: *svækkelse, sygdom og stivsind*.

Det er ikke kun yngre mennesker, der har en negativ holdning til det at blive ældre – det gælder såmænd os alle sammen. Blandt andet fremlægger selv Ældre Sagen en negativ holdning til det at blive ældre! Det gør de fx i en reklame fra januar 2004, hvor

man ser tre rækker smilende, smarte, solbrune mennesker, og det fremgår af en lille tavle foran dem, at de engang i 1952 var 3. B fra Virum Statsskole. På underteksten til billedet står der:

EN GOD NYHED TIL ALLE,
DER IKKE ER BLEVET EN DAG
ÆLDRE DE SIDSTE MANGE ÅR

Ældre Sagen fremstiller altså sine medlemmer som nogen, der er glade for, at de ikke bliver ældre. Det svarer til, at en fiskeklub skulle reklamere med, at deres forening er for folk, der ikke bryder sig om at fiske, en bridgeklub for mennesker, som ikke gider at spille kort, et trossamfund uden religion eller en bøssebar for heteroseksuelle osv.

Grunden til, at en af landets store organisationer for ældre må omtale det at blive ældre som uønskværdigt, er, at vi alle lever i en kultur, hvor alderdommen er uønskværdig. Ældre Sagens kampagne er kun et eksempel på tilstanden i dagens Danmark; en temperaturmåling på den kulturelle opfattelse af alderdom.

Læseren er måske også én af

de bedsteforældre, der bliver stolt og glad, når de bliver omtalt som “ungdommelig” – fordi det viser, at nogle mener, at der stadig er pust i det gamle liv; og bliver positivt overrasket over det?

For hver gang vi roser hinanden for at være ungdommelige, afslører vi ikke blot, at vi rent faktisk opfatter hinanden som “gamle” (for ellers var der ingen grund til at bruge ordet “ungdommelig”), men vi afslører også, at vi fornægter alderdommen som en tilstand, der kan rumme noget med liv i.

Vi fornægter med andre ord det at være ældre og/eller gammel som en kvalitet i sig selv. Vi regner ikke gamle mennesker for lige så meget som yngre. Derfor fornægter vi også alderdommen som en tilstand og en alderskategori; det er faktisk et ord, vi helst helt undgår at bruge.

Som bedsteforældre har man således visse kulturelle odds imod sig, alene i kraft af alderen. På trods af betegnelsen bedste-forældre er der nok ingen, der lader sig narre; alle ved, at der her er tale om nogen, der vitterlig er bedsteforældre.

Netop derfor har bedsteforældre en særdeles vigtig mission her i livet.

Bedsteforældres mission

Personlige relationer, tæt kontakt og gode oplevelser mellem bedsteforældre og børnebørn er den bedste

forebyggelse mod den kulturelle nedvurdering af alderdommen og ældre mennesker. Men denne mission er kun én af flere. Lad os tage dem i tur og orden.

- ◆ Ved at være tæt på en ældre og lære hende eller ham godt at kende lærer barnebarnet, at det ikke er så forfærdeligt skræmmende at blive ældre. At man kan have mange kvaliteter, ikke bare på trods af alder, men måske netop på grund af alder. Bedsteforældre har altså en personlig mulighed for at påvirke mindst ét menneske til at afhjælpe den generelle, kulturelle nedvurdering af alderdommen.
- ◆ Den påvirkning, ældre kan give deres børnebørn ved at være til stede, vil ikke alene have betydning for børnebørnenes kulturelle opfattelse af alderdommen. Samværet vil måske endda i endnu højere grad få en personlig betydning for børnebørnenes opfattelse af ældre og dét, ældre repræsenterer. Samvær kan blive til dyrebare minder i børnebørnenes hukommelse, som en vigtig del af deres personlige identitet og historie. Måske vil børnebørnene huske historier, der er fortalt fra den ældres liv, og det vil berige deres liv – hele livet. Han eller hun vil nemlig få en ekstra dimension tilført sin egen begrænsede levetid ved hjælp af forbindelsen tilbage i historien. På den måde kan bedsteforældres per-

sonlige fortællinger om oplevelser fra gamle dage give yngre mennesker en særlig følelse af tilknytning til historien og tider, man er rundet af, men aldrig selv har oplevet.

- ◆ Samvær og gode oplevelser mellem bedsteforældre og børnebørn giver både egne børn og børnebørnene en positiv opfattelse af, hvordan man selv engang kan blive en givende bedsteforælder. Også her har bedsteforældre i dag en vigtig mission: Det er hovedsagelig dem, der kan opdrage børn til at blive bedsteforældre engang, det er dem, der er et forbillede for det gode bedsteforælderskab.
- ◆ Bedsteforældre er kulturbærere, dvs. viderefører særlige kulturformer til andre. Det sker som nævnt ved at være forbillede på et ældre menneske, bl.a. ved at være gammel på en måde der ikke virker skræmmende, men derimod et menneske med personlig betydning for et andet menneske, nemlig et barnebarn, og samtidig model for “den gode bedsteforælder”.

Derudover er man som bedsteforælder kulturbærer på et hav af områder, både overordnet og helt ned i detaljen. Kultur repræsenterer værdier, normer og særlige adfærdsmønstre. Der er derfor ingen facitliste for, hvilke former for kultur, det er “bedst” at videreføre. Bedsteforældre vil efter al sandsynlighed videreføre de ting, de selv er gode til og holder af – og selv

har lært af deres forfædre og -mødre. Den, der er god til at synge mange sange, kan lære sine børnebørn det samme, eller den, der er glad for kunst og dyrker museumsbesøg, har mulighed for at præge sine børnebørn med denne interesse. (Det kræver naturligvis nogen pædagogisk sans!) Dette er bare eksempler hentet fra lageret af mulige, personlige interesser. Der eksisterer også et helt arsenal af kulturværdier i særlige normer for samværsformer, talegenrer, spisemønstre, kropskultur (fx hvor meget man berører hinanden under samtale, eller taler med megen gestikuleren), hvilke samtaleemner, der er legitime eller tabuiserede, osv. osv.

Det, bedsteforældre giver videre, er slet og ret familiekultur, hvilket vil sige retningslinjer for, hvordan man er og lever i en familie. Det gøres bl.a. ved hjælp af traditioner, som er et konkret udtryk for familiekultur, fordi traditioner i familien er det forum, hvor familiefællesskabet dyrkes med symboler og symbolske handlinger. Så hvis man ikke allerede har familietraditioner, er det en oplagt opgave for bedsteforældre at skabe nogen. Traditioner behøver ikke at være fra Ruder Konges tid; når blot den samme festlige begivenhed gentages et par gange, er den blevet til en tradition, som de yngre familiemedlemmer måske vil videreføre i mange år. Sådan er alle traditioner begyndt, og mange er faktisk ofte yngre, end vi tror.

Den vanskelige mission

Der er mange gode grunde til at aktivere sit bedsteforælderskab, men der er ingen, der har sagt, at det nødvendigvis er en let opgave. Som nævnt tidligere kan man have kulturelle normer om alderdom imod sig, og til dem hører også kulturelle normer om ting, der er "gammeldags" eller "forældede" – hvilket, som ordet afslører, lægger sig tæt op ad betegnelsen "bedsteforældre".

For bedsteforældre, der har lyst til at bidrage aktivt som forbilleder for deres børnebørn, kan det derfor være en god ide at tænke over og øve sig lidt i, hvordan bedsteforælderskab bedst praktiseres. For det første er det vigtigt at gøre sig umage med formen for samværet. Man kan ikke forvente, at børnebørnene er modtagelige for alt, som var de åbne æsker, der blot skal fyldes. Derimod er det nødvendigt at være lyttende, empatisk og have interesse og indlevelse i børnenes liv og tanker. Man skal nå dem der, hvor de er, og ikke omvendt. Derfor kan det også være nødvendigt at følge med i tiden – måske mere end man bryder sig om – fx vil man helt sikkert blive respekteret, hvis man følger med i børnenes musiksmag og kan forstå deres hang til computerspil. Udgangspunktet for godt bedsteforælderskab er, at gode ører er bedre end gode råd. Gør hellere krav på at blive talt til, end på at blive lyttet til – så

skal lytningen nok komme i takt med respekten for det, man er, bl.a. fordi man selv udviser respekt.

Praktiske barrierer i denne sammenhæng kan være vanskeligheder ved at høre barnet, enten pga. nedsat hørelse eller, som det ofte er tilfældet i dag, at børn taler meget hurtigt, slangpræget og trækker ordene sammen. I sådanne tilfælde må man insistere på, at barnet skal tale, så man kan høre budskabet. Kun på den måde viser man respekt for det, barnet har på hjerte.

Hvorfor gøre sig al den umage?

Der er ikke tvivl om, at der er brug for uselviske bedsteforældre, både til praktisk børnepasning og forældre-aflastning, og som kulturbærere og familie-formidlere.

Men hvis det skal være så besværligt, kunne man som bedsteforælder fristes til at stille spørgsmålet: Gider jeg egentlig det? Bedsteforældre nu om stunder har som regel også mange andre ting at se til, som fylder deres liv - så meget at også børnebørnene må ind i kalenderen sammen med bridgeklubben eller bankospillet. Måske vil nogle bedsteforældre tænke lidt kynisk: Hvad får jeg egentlig selv ud af alt det her? Det kan jo godt lyde som om, bedsteforældre er nogen, der skal bruge en del tid og energi på at udføre en helt uselvsk opgave over for børnebørnene – og gerne aflaste

forældrene, ikke mindst. Det kan være trættende og udmattende at være sammen med børnebørn i længere tid ad gangen. Men der er også selviske grunde til, at bedsteforældre bør dyrke deres børn og børnebørn. Flere endda. Børnebørn er et fantastisk tværgenerationelt tilbud om liv:

For det første kan samværet med børnebørn give en umiddelbar glæde og fornøjelse.

For det andet kan oplevelser med børnebørn give en genkendelsens glæde ved ting, man gennem livet har lært at tage for givet. Når barnebarnet oplever fænomener for første gang med den intensitet, det fører med sig, kan man som bedsteforælder selv få en slags genoplevelse af denne intensitet og måske en erindring om sit eget liv, samtidig med glæden over at barnebarnet glæder sig og oplever intenst.

For det tredje kan børnebørn være en slags forebyggelse mod ensomhed og isolation i alderdommen. For de mange, der i dag opnår at leve meget længe, er det uundgåeligt at komme til at miste. Man mister måske ægtefælle, søskende, venner eller andre familiemedlemmer. Omgangskredsen snævrer sig for de fleste menneskers vedkommende ind, jo ældre de bliver. Her er børnebørnene og anden yngre familie en garanti for, at der stadig er et netværk omkring en. Det er ikke alle yngre mennesker, der besøger deres ældre familiemedlemmer så meget, som man kunne ønske sig. Det er en

problemstilling, som et rigtig nært bedsteforældreskab formodentlig vil kunne forebygge. For jo tættere et forhold, bedsteforælder og barnebarn har haft, jo mere vil de yngre bekymre sig om deres bedsteforældre som gamle. En 91-årig kvinde havde et sommerhus, som hun ikke længere selv kunne klare at bo i, endsige rejse til og fra. Men ikke desto mindre tilbragte hun hele sommeren i sit sommerhus, fordi alle hendes børnebørn havde lavet en turnusordning, hvor de på skift boede sammen med hende i sommerhuset, ligesom de arrangerede rejseledsagelse.

For det fjerde tilbyder børnebørnenes tilstedeværelse i ens liv en mulighed for at følge med i det, der interesserer unge mennesker her og nu; en mulighed som er vanskelig at få for ældre mennesker, der ikke har børnebørn. Med en tilpas portion indlevelsesevne og interesse hos bedsteforældrene vil børnebørnenes indflydelse gøre enhver bedsteforælder bedre rustet til at gå ind i alderdommen med livslust, forandringsparathed og indsigt i nye tendenser. En sådan livsglæde er nok det, vi i dag ville kalde "at være ungdommelig". Men efterhånden som flere børn, børnebørn og bedsteforældre oplever dette fænomen i praksis, finder vi måske på en ny betegnelse for det, fx "at være alderdomlig".

Et brev til bedsteforældre

Speciallæge i børnepsykiatri, tidligere overlæge Gideon Zlotnik

Kære bedsteforældre

Som bedsteforælder vil jeg gerne dele nogle tanker med jer.

Der er opstået den paradoksale situation, at der bliver flere bedsteforældre og færre børnebørn. Det er en statistisk kendsgerning, som skyldes, at der fødes færre børn, samtidig med at vi lever længere. Dertil kommer, at der – for at bruge et slangudtryk – findes flere pap-familier end nogen sinde før. Det skyldes, at vores søde børn skilles som aldrig før.

Set med børnebørnenes øjne skabes der altså flere gummi-konstruktioner end nogen sinde før. Mange børn kan se frem til at få flere hold forældre, søskende og bedsteforældre. Det de unge kalder genbrugsfamilier. Hvilket, som alt her i livet, både er godt og skidt.

Mange bedsteforældre kan sikkert huske deres egen barndom med de samme to hold bedsteforældre, som oven i købet boede tæt på, og som man havde en løbende, nær, personlig kontakt med. Men det forhold har også ændret sig på grund af vores børns mobilitet. De flytter som aldrig

før (ny partner, nyt job, ny bolig, nyt land), mens vi bedsteforældre dårligt kan bevæge os både i bogstavelig og overført forstand.

Således – og til trods for mobiltelefonen – er afstanden mellem generationerne blevet større. Vi deler ikke længere det samme private rum. Den overordnede konsekvens af alt dette er, at alle i familien skal arbejde lidt hårdere for at bevare det levende familienetværk. Hvilket er værd at opretholde, fordi et godt socialt netværk er en af de afgørende forudsætninger for et langt liv og et godt helbred. To aspekter, som er øverst på vores ønskeliste. Med andre ord, for at have det godt med sig selv, må man også sørge for at have det godt med de andre, ikke mindst sine nærmeste.

Problemet er, at eftersom tilværelsen er blevet mere kompliceret, er familielivet blevet mere krævende. *Homo sapiens* er speciel på mange måder. En af dem er det faktum, at vi – modsat alle andre dyr – aldrig giver slip på vores børn og også hæger om forholdet til den 3. generation. Det betyder, at alle i familien konstant er på prøve, så længe de lever. Dette

enestående medmenneskelige forhold kan munde ud i lykke og glæder, men rummer også mulighed for sorg og konflikter. Man kommer ikke sovende til de første.

Kære bedsteforældre. Ja, man får ikke noget forærende, ej heller fra sine børn. Vi er nødt til at være aktive i forhold til dem. Relationen til ens børn og børnebørn er ikke som en alderspension, man har sparet op til, og som automatisk bliver udbetalt. Selv om vi føler, at vi fortjener det, kommer det ikke på vores konto, med mindre vi arbejder for det. Sagt på en anden måde, en familie vokser ikke af sig selv. Vi risikerer at blive skuffede eller at føle os forurettede, hvis vi bare passivt forventer omsorg, opmærksomhed, kærlighed og kontakt. Ofte opstår der konflikter af den grund.

Men den største splittelse skyldes *skilsmisser og separationer*. Årsagen er dels, at gamle og uløste uoverensstemmelser bryder ud og dels, at bedsteforældrene er totalt retsløse i disse situationer. Skilsmissebørn risikerer meget, inklusiv at miste bedsteforældre. Tænk især på de børnebørn, for hvem bedsteforældrene har været det eneste åndehul i en konfliktfyldt tilværelse. Således kan mange bedsteforældre i forbindelse med skilsmisser udfylde en vigtig funktion som en neutral og støttende "helle" for børnebørn. Men desværre: når den ene af de fraskilte forældre (oftest en far) glider ud eller er juridisk tvunget ud, er det i praksis ensbetydende med, at de pågældende

bedsteforældre ryger med ud. De mister kontakten til svigerbørn og børnebørn og får en øget ensomhedsfølelse. For mange børnebørn er det et uforståeligt traume. For mange bedsteforældre er det en stor uretfærdighed. Den del af loven bør laves om.

Men alt i alt har vi fået medvind i de senere år. Ikke blot fra Vores Herre og vores læge (en stigende middellevvealder), men også fra det offentlige. Med Folketingets vedtagelse af anbringelsesreformen, som træder i kraft 1. januar 2006, er der lagt op til, at bedsteforældre i højere grad kan godkendes som plejeforældre til deres egne børnebørn.

Men også under normale forhold kan bedsteforældre bidrage med noget, som moderne børnefamilier mangler, nemlig *tid*. Ja, kære bedsteforældre. Vi har ikke så meget tid tilbage, men alt andet lige har vi som regel god tid. Vi kan derfor udgøre modvægt til det tempoprægede og tidspresede moderne familieliv, som stresser både børn og voksne. At være langsom kan være en dyd og giver i hvert fald mulighed for fordybelse. Det trænger vore børnebørn til.

Selv om vi tilsyneladende har mindre tid, fordi vi ofte kan leve en meget aktiv pensionisttilværelse, bør vi dog alligevel "investere" på forskellig måde i familiefællesskabet, fx ved at hente børnebørn i vuggestue og børnehave.

Ja, der er store forventninger til rollen som bedsteforældre. De for-

ventes ofte, tit med kort varsel, at kunne træde til med en hjælpende hånd til børnepasning m.m. Der kan således være behov for at få justeret de indbyrdes forventninger: Nogle bedsteforældre må nok se i øjnene, at de indimellem må "ofre" sig, mens andre kan have behov for at lære at sige fra, så der også bliver plads til egne gøremål. I lyset af den lavere pensionsalder og den generelt forbedrede helbredstilstand skulle det for de fleste ældre være muligt at finde overskud til både familien og til eget liv. Men husk – børnebørns "brug" af jer varierer over tid. I teenageårene er der således mange ting, der konkurrerer om børnenes interesse og tid, og derfor er bedsteforældre måske ikke helt så spændende i disse år. Men børnebørn vender altid tilbage.

Til slut for at gentage – vi har også ændret os i forhold til tidligere tider. For det første lever vi længere og har således en længere kontakt og indflydelse på vores børns familier. For det andet er vi blevet socialt og økonomisk bedre stillede, og ikke mindst i forhold til vores børn er vi mere uafhængige. Deri ligger en stor og konstruktiv mulighed for en positiv relation generationerne imellem. Sådan er det også i mange familier. Men det kræver energi og tid, den rette holdning, samarbejde og ikke mindst viljen til fortsat at være en familie. Det er en svær omstilling for begge parter, og børnebørnene er de største vindere.

Hav et langt, godt og rigt familieliv.

Litteraturhenvisning:

Zlotnik G. De stakkels forældre. København: Nielsens Forlag, 2001 pp. 57-61.

Fortællinger

Fortællingernes tilblivelse

FældreForum har opfordret en række børn, unge og ældre til at skrive om, hvad bedsteforældrene hhv. børnebørnene betyder for dem og deres liv.

Bedsteforældrene blev opfordret til at skrive om samværet med deres børnebørn i dagligdagen, i særlige situationer, i forbindelse med højtider, i ferier eller i krisesituationer, som de har gennemlevet sammen med børnebørnene. Bedsteforældrene blev ligeledes opfordret til at beskrive, hvilken betydning børnebørnene har for deres liv, samt hvad de tror, samværet betyder for børnebørnenes liv. 12 bedsteforældre – 7 kvinder og 5 mænd – imødekom opfordringen. 8 af bedsteforældrene var tilknyttet computersystemet Victoria¹⁴.

Seks børn i alderen 7-12 år – 4 piger og 2 drenge – blev opfordret til at skrive et brev til deres bedste

ven(inde) eller til deres bedsteforældre. Børnene kunne vælge mellem to emner: “Fortæl hvad dine bedsteforældre betyder for dig”, eller “Fortæl om en dag sammen med dine bedsteforældre, som har betydet noget særligt for dig, og fortæl hvad I foretog jer sammen og hvad det var, der gjorde dagen til noget særligt”.

18 elever i gymnasieklassen 2.d – 15 piger og 3 drenge – skrev som den sidste stil inden sommerferien 2004 et essay “Om den betydning en eller flere af mine bedsteforældre har haft for mig, mit liv og min udvikling”. Inden for dette tema kunne eleverne vælge mellem to emner: “Beret om dagligdagen, om særlige situationer, om højdepunkter og/eller kriser, hvor dine bedsteforældre har betydet noget særligt for dig, og giv et nuanceret billede af, på hvilken måde dine bedste

steforældre har påvirket dit liv, samt om – og i givet fald – *hvorfor* det netop var dine bedsteforældre og ikke fx dine forældre, der spillede en central rolle”. Eller eleverne kunne vælge “At redegøre for spørgsmål om dannelse eller udvikling af din personlighed og af dine normer for omgang med andre, som du har drøftet eller kunne tænke dig at drøfte med en ældre person, du kender godt, fx en af dine bedsteforældre. Redegør desuden for, hvorfor du valgte eller ville vælge netop denne person som samtalepartner”.

De indkomne bidrag fra bedsteforældrene og fra den yngste børnegruppe – hvoraf mange er udformet som et brev til en god ven(inde), til bedsteforældrene eller til børnebørnene – er optrykt i dette afsnit, for nogles vedkommende i let forkortet udgave.

Et sammendrag af beretningerne indleder desuden dette afsnit.

Af pladshensyn er kun 3 af gymnasieelevernes beretninger medtaget. I stedet er denne del af sammendraget mere fyldigt, idet alle 18 stile indgår i baggrundsmaterialet.

Det understreges, at der ved indhentelsen af beretningerne *ikke* er gjort forsøg på at sikre, at de er repræsentative eller typiske for hverken bedsteforældre, børn eller unge.

I sammendraget er der lagt vægt på at fremhæve fælles træk i beretningerne, men mangfoldigheden og variationen er selvsagt større end et sammendrag kan give udtryk for. Mennesker er forskellige, og beretningerne viser, at bedsteforældre og deres børnebørn ingen undtagelse er i den henseende.

Sammendrag

Fra bedsteforældrenes beretninger

Beretningerne viser, at forholdet til børnebørnene og rollen som bedsteforælder udvikler sig gennem hele børnebørnernes opvækst. Og ved at være lydhør over for de forandringer, opvæksten fører med sig, kan bedsteforælderen møde det enkelte barnebarn på barnets udviklingstrin, og under samvær, leg og alvor tilføre barnet livsværdier, forståelse for omverdenen og inspiration til at møde det liv, barnebarnet står over for lige nu og i fremtiden.

Beretningerne er fulde af eksempler på, at ældre er yderst bevidste om bedsteforælderrollen. Der peges fx på, at det af hensyn til børnebørnene er vigtigt, at forholdet til begge hold bedsteforældre udvikles så tidligt i barnets liv som muligt, selv om det falder mange nybagte mødre mest naturligt at holde tæt kontakt til egne forældre.

Nogle bedsteforældre fortæller om deres eget liv for på den måde at øge børnernes forståelse for omverdenen

og samtidig at sætte børnebørnernes privilegerede liv i perspektiv. Andre søger bevidst at fremme bestemte værdier eller personlige egenskaber hos børnebørnene, fx ved at viderebringe glæden for idrætslivet, ved at lære børnebørnene at omgås penge med omtanke, eller ved at sætte grænser og sige fra over for urimeligheder fra børnebørnernes side. Mange bedsteforældre er også meget bevidste om at videreføre familiens traditioner, fx i forbindelse med højtiderne.

Der er ligeledes mange eksempler på, at samværet udvikler sig med børnernes alder. Aktiviteterne skifter karakter, fx fra spisning på McDonald's til restaurant, fra tegnefilm til "rigtige" film og teater og fra badning og havearbejde til lektiehjælp og diskussioner om sport, tøj, hår og pengeforbrug. Og ingen naturlov forhindrer, at forholdet fortsat udvikler sig, når børnebørnene kommer i den alder, hvor de videreuddanner sig, bliver gift og beriger familien med oldebørn.

Overgang til efterløn eller pension kan også påvirke samværet med børnebørnene. Så længe tilknytningen til arbejdsmarkedet begrænser mulighe-

derne, prioriterer flere bedsteforældre øjensynligt aflastning af børnebørnernes forældre i form af pasning ved sygdom og afhentning i institution m.m. højest. Men faste, tilbagevendende fridage kan dog være helliget børnebørnene. Efter tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet anvendes der generelt mere tid på børnebørnene, også på mere spontant samvær, fx ved at børnebørnene selv kommer på besøg, når de har lyst.

Ikke mindre væsentligt har bedsteforældrene meget stor glæde af børnebørnene: "I har givet mig mange dejlige oplevelser", "Jeg glæder mig altid, til I kommer på ferie", og "Børn, børnebørn og det spæde oldebarn har givet mig nogle af livets mest værdifulde oplevelser" er eksempler fra beretningerne.

Børn og børnebørn kan også bidrage til at udvide bedsteforældrenes verden. Flere tager fx på ferie med børn og børnebørn, og en bedstemor får bragt en ny verden til døren, da børnebørnene bringer svigerforældre fra Sydafrika og en studerende fra New Zealand med til familiens fælles jul. En anden bedstemor ser sin fingersnildhed og sit gamle tøj få nyt liv, da svigerdatter og børnebørn kigger i hendes gemmer. Og en bedstefar oplever, at han ved at stille sin viden og erfaringer til rådighed for de unge studerende selv lærer nyt, da han til gengæld får indblik i de unges arbejdsmetoder og -processer.

Fra børnenes beretninger

De mindre børns breve fortæller om en mangfoldighed af *lege*, *aktiviteter* og *udflugter* sammen med bedsteforældrene.

Og om *hygge* og *tryghed*. Hvem får ikke lyst til at være med, når Caroline hjælper mormor med at hænge vasketøj op, eller når de bager julekager og bagefter fotograferer de nybagte herligheder? Om *omsorg*, der går begge veje. Fx låner Søren gerne mormor sin seng, "hvis du kommer hen til os. Jeg håber at det sker". Og Louises mormor gør hende hurtigt rask igen, når hun er syg.

Også om *fællesskaber* berettes der. Fx af Astrid, der måtte lave mad sammen med farfar, da farmor brækkede armen, "og det blev en ret, som vi aldrig glemmer". Og af Martin, der kvitterer for farmors lange gåture med børnebørnene ved at invitere hende med på en længere tur i skoven, ud til hulen.

Og om livets *alvor*, der begynder for Mette, da hendes farmor gradvis bliver mere og mere dement.

Beretningerne efterlader ingen i tvivl om, at også set fra børnehøjde kan de to generationer have stor fornøjelse af hinanden. Og Mettes hilsen til veninden kan passende afrunde: "Men du holder vel lige så meget af dine bedstemødre og bedstefædre som jeg. Det håber jeg da, at du gør, for

hvis ikke, er det sandelig synd for dig. Det er nemlig en perfekt opfindelse. Måske lidt gammeldags og umoderne, men virkelig god og hjælpsom”.

Fra teenagernes beretninger

De 18 gymnasieelevers stile viser bl.a., hvilke barndomsoplevelser med bedsteforældrene der har overlevet i hukommelsen, og giver dermed samtidig et billede af den indflydelse, bedsteforældrene har haft på teenagernes liv. Stilene giver også indblik i de unges aktuelle forhold til bedsteforældrene. Som for de mindre børns vedkommende står *bedstemødre* tydeligst – både i erindringen og i de nuværende relationer.

Enkelte af de unge har aldrig modtaget den store opmærksomhed fra bedsteforældrene. Måske har den geografiske afstand trods alt været for stor, eller måske har interessen manglet fra forældre- og/eller bedsteforældregenerationen. I nogle tilfælde føles det som et savn, især hvis en nær ven(inde) har et tæt forhold til sine bedsteforældre. I andre tilfælde berører det manglende eller distancerede forhold ikke teenageren.

Nogle få beretninger viser, at familierelationer ikke altid er lutter idyl, men også kan give skrammer for livet. Fx kan et konfliktfyldt familieforhold være så belastende, at den unge træk-

ker sig tilbage: “...holder mig lidt på afstand, det er ikke så svært at miste, hvis det aldrig har været der. Det kan ikke være rigtigt, at vi ikke kan være i stue sammen i et par timer, uden at der opstår konflikter”.

Også misbrugsproblemer hos en af bedsteforældrene trækker smertefulde spor ned gennem generationerne. “Jeg elsker ham meget højt og derfor gør det ubeskriveligt ondt at se ham ødelægge sig selv på den måde. Hvis han holdt op, ville vi slippe for alle familieintrigerne – ikke alle i familien kan acceptere hans misbrug – og vi ville også slippe for at bekymre os som sindssyge. De ting kunne jeg godt undvære”.

Kontakten i barndommen

Fra hverdagen

Eksempler på bedsteforældrenes *omsorg og interesse* for barnet og familien nævnes igen og igen. Det kan være konkrete hændelser som i disse eksempler: “Som allergiker kunne jeg ikke have dyr hjemme, men det fandt mormor hurtigt en løsning på: Jeg fik en hamster, der kunne bo hos hende. Det var guld værd i et barns øjne – selv mange år senere”. For en anden teenager var det farmor, “som lærte mig at strikke – det var besværligt, for jeg er venstrehåndet og alt skulle gøres omvendt – men farmor blev hårdnakket ved, når jeg så gerne ville

lære det, så skulle jeg også have lov”. Endnu en farmor “lærte mig at skrive mit navn. Hun havde tid til at få mine 5-årige fingre til at makke ret – jeg var utrolig stolt”. Og en farfar “tog mig med på værkstedet, så jeg kunne se, hvordan man reparerer busser. Han tog sig tid til at dele ud af sin viden”.

Selv en håndsrekning i dagligdagen kan være så betydningsfuld, at den endnu står helt klart i teenagerens hukommelse: “Vores store, dejlige have gjorde havearbejdet uoverkommeligt for mine forældre, derfor kom mormor tit for at give en hjælpende hånd. Her stod hun ofte og arbejdede blandt blomster, purløg og andre planter, og selv om jeg var meget lille, husker jeg stadig, hvordan det hele så ud. Min mormor har altid betydet meget for mig, og derfor glemmer jeg ikke minderne om hende”.

Flere fortæller, at bedsteforældrene er trådt til i krisesituationer, især i forbindelse med børnebørnenes sygdom. Og bedsteforældrenes indsats kan have været afgørende for, at familien fungerede undervejs, fx når farmor under to børnebørns alvorlige sygdom med gentagne, langvarige indlæggelser pakker “sin lille sorte læderkuffert og flytter hjem til os i en periode”. At samme farmor også præsterer verdens bedste chokoladecake med verdens bedste chokoladeglasur og altid er velorienteret om verden og vejrudsigten en uge frem, gør næppe hendes tilstedeværelse mindre kærkommen.

“Hun var der altid – både når jeg

var glad og ked af det” er et citat, der optræder i forskellige variationer, og som synes at være kendetegnende for endnu flere af elevernes bedstemødre. Selv om bedstefædre generelt omtales mindre, tillægges de dog indimellem stor værdi: “mormor og morfar er noget helt specielt, som hverken kan byttes for en computer eller en mobiltelefon”.

Også *maden* er et træk fra dagligdagen, der er centralt placeret i hukommelsen hos mange. Erindringen er forbundet med stor nydelse, som fx i dette citat: “Også mindet om din fantastiske mad er noget af det, jeg husker klarest fra barndommen”. Eller det kan være fællesskabet, der huskes: “Jeg elskede, når du kaldte mig “din lille solstråle”, og satte mig på bordet ved siden af vasken og smurte en “leverstohejsmad” med fede skiver agurk”. Men bedstemødrenes mad giver også indblik i en anden tid og en anden kultur: “Bl.a. er mormor den i familien, der holder den danske madkultur ved lige”.

Bedsteforældrenes *historie* spiller også en rolle for mange af de unge. “Min mormor har set verden udvikle sig. Hun voksede op langt ude på landet, og første gang hun så en bil, glemte hun alt om sine ønsker om at se en sådan tæt på, men flygtede ind over markerne af frygt for, at den skulle køre hende ned”. Det fremgår, at bedsteforældrenes historier kan have flere betydninger; de er spændende at lytte til og giver indblik i en

anden tid, som måske sætter ens egen tilværelse i perspektiv. For nogle er historierne også en nøgle til bedre at forstå bedsteforældrene som personer, og fortællingerne kan også være udgangspunkt for en dialog mellem generationerne.

Ferier, ture og udflugter

Flere ser *ferier, ture og udflugter* med bedsteforældrene som højdepunkter, der mindes med glæde. Ikke kun dejlige ferier med bedsteforældrene på campingpladser, hvor der altid var legekammerater, og hvor hver dag sluttede med jordbær i sommeraftensolen, udflugter til Knuthenborg Safaripark eller Tivoliture, men også mere hverdagsprægede og tilbagevendende oplevelser som at fodre ænder og svaner i lokale anlæg eller parker.

Små og store begivenheder værdsættes ofte lige højt: "Det er mest udflugter jeg husker: en dejlig dag med mormor og morfar i deres lille røde bil til sporvejsmuseet..." og en uge i København hos farmor huskes for mange museer og en Tivolitur, men bedst huskes turen til Bagsværd Sø med madpakker og en sejltur på søen, hvor "det var første gang, jeg så en åkande". Også selve samværet er værdifuldt: Fx tre generationers rejser som bragte dem tættere sammen.

Værdier og normer for social omgang

En del teenagere beretter, at samværet med bedsteforældrene har indpodet dem værdier, som er pejlemærker livet igennem: "Du stod for den gode moral, som var tilbage, når alt andet fejlede og var dens vogter; den kærlige fornuftsmoral, som man aldrig bør glemme".

Nogle normer er fælles gods, hvis overholdelse gør det lettere at omgås andre, og indlæringen af sådanne normer kan i nogle situationer være en fælles, og besværlig, sag for bedsteforældre og børnebørn: "Aftensbordet var en hård kamp, man måtte ikke rejse sig, før der var spist op – og så skulle man sige pænt tak for mad og tage sin tallerken hen til køkkenbordet og stille den pænt. Og oven i købet vaske hænder! Faste regler og tider, der skulle overholdes var nyt for mig, hjemme spiste vi, når vi var sultne og sov, når vi var trætte. Det havde vi ingen problemer med, så vidt vi kunne se. Jeg kan takke jer for, at jeg i dag er en velopdragen og disciplineret pige."

Omsorg for andre og tolerance er andre eksempler på, at værdier overføres via hverdagsbegivenheder, fx hudafskrabninger, der ikke blot blev taget kyndigt hånd om på køkkenbordet, men som også blev "pustet og nusset", før det brune plaster blev sat på. "Du lærte mig i de øjeblikke, at man skal passe på andre og give sin

kærlighed til dem man holder af. Ingen har fortjent ikke at blive set eller hørt”. Og en tur til Christiania lærte en anden “at alle mennesker er lige, og at én livsstil er lige så god som en anden”.

Også bedsteforældrenes tøjstil kan give indsigt i og accept af menneskers forskellighed: “Som barn undrede det mig, at du gik med sådan en farve rød neglelak og matchende læbestift. Men det var vel bare en farve, der passede til din livsglæde”.

Selv om bedsteforældre og børnebørn bor langt fra hinanden eller bedsteforældrene er døde i en tidlig alder, kan værdier leve videre, fx ved at forældre viderefører de værdier, principper og leveregler, de selv er vokset op med.

Kontakten i dag

Gymnasieeleverne har nået en alder, hvor de ser bedsteforældrene mindre end tidligere, og ofte har de unge dårlig samvittighed over, at de ikke selv er så gode til at tage kontakt. Det skyldes sjældent mangel på interesse for at bevare tilknytningen til bedsteforældrene, men at lektielæsning i gymnasiet beslaglægger en del tid, ligesom venner, sport og formentlig også arbejde skal passes.

Også en bevidst prioritering fra den unges side kan være forklaringen. Således gør en pige opmærksom på, at der er to hold bedsteforældre, og at

det ene hold bedsteforældre bør vise forståelse for, at hun oftere besøger sin enlige bedstemor.

Hvad lægger teenageren vægt på?

Mange teenagere må nikke genkendende til følgende lidt vemodige konstatering: “I dag er det som om, at jeg er for gammel til at være barnebarn”. Tidligere var besøgene hyppige efter skole eller i weekender og “Vi elskede simpelthen at komme der”. Nu er to mindre fætre kommet i “momsealderen” og har overtaget pladserne. Teenageren er i færd med at udvikle en ny rolle, men selv om samværet foregår på stærkt reduceret tid, kan forholdet fortsat være berigende for begge generationer, for den unge fortsætter “..men jeg blev ubeskrivelig glad, da mormor ringede og spurgte om jeg ville hjælpe med at bage til morfars fødselsdag.... Vi snakkede, hyggede og pjattede....forberedte maden, bagte boller, lagkagebunde og wienerbrødskringle, alt mens snakken gik! Det var virkelig rart”.

Bedsteforældrenes beretninger fra deres barn- og ungdom spiller fortsat en rolle, nu som udgangspunkt for dialog, hvor datid og nutid mødes og brydes, og måske samtidig skaber større forståelse for hinanden: “Stop aldrig med at fortælle historier fra jeres liv. Det er jo ikke kun historier. Vi får tit en snak om nutidens ungdom, om hvor og hvordan jeg står her i

verden. Vi har aldrig været bange for en rask diskussion. Og jeg elsker det. I kan brokke jer som bare pokker over ungdommen – de skulle vide, hvordan det var at være teenager i jeres tid. Ja, uden tvivl havde I det hårdt, og når du fortæller mig om, hvordan du skulle arbejde og tjene penge til hjemmet, misunder jeg dig ikke. Men du må forstå, at tiderne har skiftet...”

Men det kan også blive for meget: “Jeg synes, I mangler en vis forståelse for, hvordan vores liv er og hvilke betingelser, vi har. I gik ud af skolen efter 7. klasse og kom i lære, så det er klart, at I ikke tænker på, hvor mange lektier man faktisk har, når man går i gymnasiet...”, og der fortsættes “... det kunne være sjovt og sikkert også lærerigt at høre lidt om, hvad I anser som vigtige værdier i livet”.

Tidernes skiften

Generations-”kløften” dukker op flere steder, men hovedparten af de unge understreger samtidig, at de stadig føler en tæt tilknytning til bedsteforældrene, og de fortrolige kælenavne og knus er lige så vigtige nu som tidligere: “Jeg indser nu at kløften mellem din og min generation faktisk er ret stor. Vi tænker ikke mere ens – det er blevet sværere for dig at sætte dig ind i min verden, hvor det for mig er blevet lettere at lade være med at sætte mig ind i din hverdag...men du skal vide, at du stadig godt må kalde mig guldklump, for det vil jeg jo altid væ-

re”. Eller: “Jeg elsker at få et kæmpe kram af min farmor. Jeg er bare ked af, at de er blevet bitre og kyniske med alderen”.

Andre erfaringer er, at man ikke kan tale med ældre om noget særligt, og at et længerevarende forhold til en udlænding måtte holdes hemmeligt for bedsteforældrene, “for det ville de aldrig nogensinde acceptere”.

Rollemodel for ældretilværelsen

Samværet med bedsteforældrene får uundgåeligt teenageren til at reflektere over ældretilværelsen, ligesom det former forventningerne til deres egen kommende ældretilværelse.

Manglende engagement og aktivitet hos bedsteforældrene bekymrer og kan samtidig være udtryk for omsorg for bedsteforældrene: “Jeg kan se, at du bliver ældre og ældre, og tingene bliver sværere og sværere. Men du skal stadig huske på dig selv, find en gruppe med unge damer som dig selv og få gang i snakketøjet”. Og et andet udsagn: “Jo mindre farmor laver, jo mindre bliver hendes overskud. Jeg tror, at hun en dag ender med at sidde isoleret tilbage, og det eneste besøg hun måske får er af de få familiemedlemmer hun har. Jeg forstår ikke, hvorfor hun ikke melder sig til forskellige ting sammen med andre på hendes alder. I dag er der så mange tilbud”.

Positive ældre-rollemodeller i

en familie, der i øvrigt er præget af uoverensstemmelser på tværs af generationerne, findes også, her som en erindring om bedsteforældrenes guldbryllop: "I er et flot eksempel på, at livet ikke stopper fordi man er over 70 – og I har desuden givet mig en tro på, at det gode ægteskab virkelig findes".

Ikke overraskende er teenagerens forhåbninger til deres egen ældretilværelse knyttet til det positive ældre-billede: "Jeg nærer de højeste ønsker om at blive som dig, når jeg bliver gammel, og besidde samme ukuelige livsmod og styrke", og en anden teenager "...beundrer min farmors engagement og aktivitetsniveau; i nørkleklub og torsdagsklub, besøgsven i Røde Kors, medarrangør af banko, bruger masser af tid på venner og familie. Hun er velorienteret, ved altid hvad der foregår rundt om i verden. Jeg håber, at jeg vil være lige så aktiv".

Men kontakten med bedsteforældrene betyder også, at alvorlig sygdom og død rykker tættere på. Og for mange er det det første møde med den side af tilværelsen, som både ryster, sætter tanker i gang og åbner perspektiver.

Den fortrolige samtale

Et godt bedsteforældre-barnebarn-forhold får ikke automatisk teenageren til at vælge bedsteforældrene som fortrolige samtalepartnere: "Jeg mindes ikke, jeg har haft et problem og valgt at gå til min mormor. Ikke fordi jeg ikke kender hende godt nok til det – tværtimod, min mormor har hjulpet mig utroligt meget. Hun har hjulpet mig til at udvikle mig til et menneske, jeg er stolt over at være". Og: "Jeg ville have det underligt ved at tale fortroligt med min bedstemor. Det kommer nok an på, hvad man er vant til fra helt lille".

Bedsteforældre fortæller

Fællesskabet og forskelligheden

Titlen er valgt, fordi der trods børns og bedsteforældres forskelligheder og deres ulige sociale rammer fra familie til familie, alligevel består et antal fælles forventninger og muligheder i begge generationsgrupper. Skal man derfor anskue temaet lidt overordnet, må man inddrage både de forskelligheder, man har oplevet i sin egen bedsteforælder-rolle, der i mit tilfælde omfatter 11 biologiske og 2 tilkomne børnebørn, og de erfaringer man yderligere har erhvervet som aktiv tilskuer i et større samfundsperspektiv.

Man kan i sin egen familierolle og i tilskuerrollen med fordel benytte Kierkegaards tidløst gyldige ytring, "At man, når det i sandhed skal lykkes en at føre et menneske hen til et bestemt sted, først og fremmest må passe på at finde ham der, hvor han er, og begynde der", og med "føre hen til et bestemt sted" menes ikke en snæver, bedrevidende føring, men også samtalens og den gensidige adfærds situation.

Her er forskellighederne lettest at eksemplificere i den personlige bedstefaderrolle, med spredningen over alder for de enkelte børnebørn og imellem dem på identiske alderstrin. For det spæde barnebarn bør selv mænd have erfaring med, eller kunne lære, de nødvendige sikkerhedshensyn ved vikarierende pasning af dem, uden at anse dem for porcelænsskøre objekter, og med en viden om, at et spædbarns gråd ikke nødvendigvis er et alvorligt krisesignal, samt at den dybe mandlige stemme i sang eller tale kan have en næsten lægemiddelliggende beroligende effekt. Selv humoren i form af små overraskende klovnerier kan hos det endnu sprogløse, lille barn udløse en klukkende latter og dermed være en kilde til en bedstefaderlig lyksalighed.

I småbørnsalderen kan det Kierkegaard'ske mødepunkt være barnets optagethed af sproget i tale, remser eller sange. Det kan også være i fortællingen, især med udgangspunkt i den ældres egne barndomsoplevelser, især dem hvor man ikke har haft en helte- eller vinderlignende rolle. Her er konkurrencen fra

ulvetimen eller weekendmorgenenes uendelige tegneserier i tv-form relativt lette at konkurrere med.

I førskolealderen og den egentlige skolealder kommer mulighederne for boldspillene, udflugterne med natur- eller kulturmål, og for de enkelte syndefulde brud på børnefamiliens slikregulativer – hvis de findes. Brud, der består som en dyb hemmelighed mellem barnebarn og bedsteforælder.

I puberteten og de efterfølgende år kræver de første forelskelsers tabuering fra den unges side megen takt fra bedsteforælders side. Det gælder også bedstefædrenes viden om, og respekt for, børnebørnspigernes spæde fysiske kvindelighed og deres ofte udtalte blufærdighed under de bare Britney Spears-maver, og over for den første neglelak som den kommende fests krigsmaling.

Der består også en rolle som inspirator og dispositionshjælper ved stileskrivning med respekt for den unges nødvendige egenindsats (og sommetider med en direkte, pædagogisk understregning af, at en fristil ikke med fordel kan skrives søndag aften, når afleveringsfristen er mandag morgen, og slet ikke med musik eller fjernsyn kørende i baggrunden).

Måske er den allervigtigste del af bedsteforældres rolle for børns udvikling en løbende og lejlighedsbestemt understregning og forklaring af de ikke-materielle værdiers betydning (uden at dette voksenbegreb indgår i pædagogikken), for de fællesskaber, som barnet skal indgå i, i skole, sportsklub, familie, under senere uddannelsesforløb, samt endnu senere i livet på en arbejdsplads. Mange, inkl. undertegnede, har kunnet henhøre afgørende påvisninger af fællesskabers behov, om ikke-materielle værdier og den personlige adfærd, til en bedsteforælders kærlige pædagogik i en konkret situation, tidligt i ens egen barndom.

Eksemplerne skulle gøre det muligt at flytte de personlige bedsteforældreerfaringer ud i et samfundsperspektiv, så andre bedsteforældre kan finde deres børnebørn, både geografisk og menneskeligt, og begynde dér.

Morfar og farfar Poul, (79 år)

Strøtanker fra en mormor til 10

Som nybagt mor bemærkede min yngste datter, at det var nemmere for hende at overskue, når det var *hendes* forældre, der passede hendes førstefødte. Af egen erfaring vidste hun jo, hvordan vi ville klare opgaven. Det ændrede sig

heldigvis efterhånden, så både barn og mor fik glæde af begge hold bedsteforældre. Selv erindrer jeg ikke helt samme refleksioner, men følte nok at det var lidt mere besværligt, når børnene som små skulle til farmor. Med min mor var det bare en selvfølgelighed. Men begge familiers historie skal jo fortælles.

Bedsteforældregenerationen har en væsentlig andel i, at forholdet mellem generationerne på begge sider udvikles så tidligt som muligt. Forældrene har nøglen. Undersøgelser viser, at en nybagt mor rådfører sig meget ofte, ja tit dagligt, med sin mor. Relationerne til svigerfamilien er af nyere dato og skal udvikles. Det kræver stor åbenhed og megen omtanke fra alle parter.

Forholdet mellem generationerne ændrer sig også over tid. Vi som den ældre generation skal ikke kun holde ved, men også tilpasse os og se de nye muligheder, som måske ikke er så nye, for børn elsker traditioner og tid – masser af tid. Fokus skifter fra bedstemødrenes og bedstefædrenes bleskift til “Farfar skal vi tage et parti skak”, “Morfar hvad hedder hest på fransk”, “Morfar skal vi køre brænde ind sammen” til “Farmor, jeg skal være luciabrud – kommer du på skolen kl. 8?”. Børnebørnene finder hurtigt ud af, hvem de kan få med på spøgen, og vi er mere end glade.

Vi bedsteforældre skylder både vore børn, vore børnebørn og os selv, at vi bruger tiden rigtigt. Familienetværket er og bør være det tryggeste, det mest stabile og det mest rummelige for alle generationer.

Birthe, (70 år)

Kulturen som brobygger

I 30 år har jeg haft mit virke i en politisk organisation, hvis hovedindhold er kulturlivet i al dets mangfoldighed. Med det som udgangspunkt vil jeg berette, hvordan jeg sammen med mit gudbarn og barnebarn udnytter det rige kulturtilbud, som eksisterer i dagens Danmark.

Som født og opvokset i et lille landsbysamfund ved verdens ende, Lumsaas på Sjællands Odde, havde jeg et stort savn i mig efter oplevelser. Teatret var i København, og det var næsten lige så langt væk som Paris. Ingen skolescene, ingenting. Tidens kulturelle indslag var en dilletantforestilling, juletræ i forsamlingshuset og den omrejsende biograf, som forsynede os med Morten Korchs film og Far til fire-filmene. Dagene i en landsby i 1950'erne var meget fredelige og uendelig kedsommelige.

Barndommens mangel på oplevelser har jeg siden forsøgt at kompensere for på forskellig vis. Fra mit nu syttenårige gudbarn Mathias var to år, besøgte vi diverse børneteatre, og fornøjelsen var lige stor på begge sider. Siden kom mit barnebarn Kastanie til, og sammen med den beundrede Mathias har vi tilbragt timer i biografen, i teatret, i operaen, til koncerter.

Men der er andre former for kultur, som skal viderebringes til den yngste generation. Vi har taget hul på at fortælle om de nære ting, der også er en del af kulturbilledet. Og her er vi tilbage i landbysamfundet igen. Jeg ejer stadig mit barndomshjem, og Kastanies forældre har sommerhus på samme egn, så jeg har rig lejlighed til at fortælle om livet i "gamle" dage. Udviklingen fra dengang landsbyen både havde bager, brugs, købmand og et posthus samt en kirke og til nu, hvor kun brugsen og kirken er tilbage. Og om staldene med både køer og grise i massevis, og mine københavnerbørn, der elskede at fodre grise og køer, og som kom hjem og lugtede forfærdeligt af stald. De stalde, der nu kun bliver brugt til opbevaring. Hvordan bønderne gik fallit og måtte flytte fra gårdene. Vi går på kirkegården sammen – og jeg fortæller om landsbyens beboere, der ligger begravet der – og som Kastanie udtrykker det: "Hvor kender du mange mennesker, mormor". Vi besøger Odden Kirke, hvor familien ligger begravet, og hvor familiens kvinder er blevet gift i mindst 4 generationer. Vi ser på mindestenen for de engelske piloter, der faldt ned under 2. Verdenskrig, og selvfølgelig mindestenen for Willemoes, og fornemmer historiens vingesus. Så selv om jeg stadig føler landbysamfundets omklamring, har jeg ikke helt afskrevet landsbyens kultur og værdier, hvoraf fortællingen er en af mange.

I sommer begav vi os ud i det danske landskab på cykel. Og Kastanie, som lige er fyldt elleve år, gjorde det fremragende. Vi cyklede gennem Odsherreds vidunderlige landskab. Vi forcerede Høve Stræde, nød den vidunderlige udsigt over Sejerø fra Vejrhøj, beundrede den vilde natur ved engdragene ved Havnsø og nåede frem til storbyen Kalundborg med den smukke og meget specielle Vor Frue Kirke med de fem tårne. Den gamle bydel blev beundret og museet ligeså.

Også idrætslivet er en del af kulturlivet. Kastanie sad i klapvognen, når Mathias og jeg løb minimarathon. Utallige er billederne af Mathias og Kastanie med løbsnumre på maven. Som gammel marathonløber og motionscyklist ser jeg jo gerne, at idrætten bliver en del af deres verden – og heldigvis er Mathias nu en habil håndboldspiller, som også har taget trænerrollen på sig.

Jeg håber, at jeg sammen med gudbarn Mathias og barnebarn Kastanie stadig har mange oplevelser til gode.

Rosa, (61 år)

På besøg hos bedsteforældre i tre generationer

Mine børnebørn vil meget gerne høre om “gamle dage”, og som den følgende lille fortælling viser, formede livet sig jo også meget anderledes for ikke så forfærdelig mange år siden. Der byder sig mange lejligheder til at åbne børnebørnenes øjne for, at det for mange mennesker i verden stadig er “gamle dage”, og at mange endog har endnu færre muligheder, end min generation kan berette om. Fjernsynsudsendelsen “Krøniken” er en af sådanne lejligheder. Den har vi talt en del om, og en af de ting, børnebørnene især har spurgt om, er, om der virkelig var den forskel mellem rig og fattig. Og ja, vi kan godt huske, at der var nogle, der ikke havde det så godt som os.

Den form for indsigt, bedsteforældre kan bidrage til ved blot at fortælle om deres eget liv, sætter både børnebørnenes eget privilegerede liv i perspektiv og øger forståelsen for omverdenen – og samtidig giver det gode stunder sammen.

Hos mine bedsteforældre

Jeg husker min morfar og mormor som to meget gamle mennesker. De havde en gård, som efter datidens forhold var ret stor; ca. 45 ha. jord med 25 køer plus kvier og kalve, grise og heste. Min mor blev født i 1906 som den næst yngste af 10 børn. To af sønnerne var karle på gården, og de fik kost og logi hos deres mor, min mormor. Den yngste datter boede med sin mand i kærret, og hun hjalp sin mor med husholdningen.

Sammen med mine søskende, fætre og kusiner var jeg ofte på sommerferie hos min mormor og morfar. Nogle gange var vi 8-10 børn, og så var der fyldt ved det lange bord i mormors køkken. Om natten sov vi drenge hos moster Anne og onkel Jens på nabogården. Her blev vi vasket i mælkekøletruget – et stort vandtrug, hvor mælkejungerne blev afkølet, inden de kom til mejeriet. Det var blevet dejligt varmt vand at bade i. Toiletbesøg foregik som regel i ko- eller hestestalden, og nogle gange i det fri. Til pigerne var der et das for enden af stalden; et lille rum med et stort bræt med hul i og en spand nedenunder.

Rejsen til mormor og morfar foregik med tog. Togkupéerne havde døre direkte til perronen, og det store lokomotiv blev fyret med kul. Vel fremme blev vi hentet af morfar med sin lille islænderhest. Da vi var 10-12 år, cyklede vi dertil. Det var mens Danmark var besat af tyskerne, og der ikke mange biler på vejene, men mange hestevogne, som kørte for tyskerne.

Hos mine forældre og svigerforældre

Min kone og jeg har selv tre børn, som har været til stor glæde for deres mormor og morfar, der boede i nærheden. Det var især mormor, der blev tilkaldt ved fødsler og sygdom, mens børnene var små. Og da morfar tidligt fik bil, var der ingen problemer med at passe børnene her eller med at hente dem, når han skulle have hjælp i sin store køkkenhave til at lægge kartofler, at så, at plante kål eller til at plukke jordbær. Ydermere var de blandt de første, der fik fjernsyn, så vores børn ville også af den grund meget gerne besøge dem.

Mine forældre boede 50 km væk, hvor de drev min fødegård med kødkvæg, svin, får og høns. Også de havde bil, og ligesom mine svigerforældre toilet og badeværelse, samt selvfølgelig også fjernsyn. Der var vore børn på ferie i sommerferien, hvor de hjalp til med at passe besætningen og tog på udflugter til slotsruiner, museer og stranden m.m.

Det er svært at vurdere, hvor stor indflydelse samværet med bedsteforældrene har haft for børnene, men de lærte, at intet kommer af sig selv, og de lærte at sige "goddag" og "farvel" og "tak for mad".

Min generation som bedsteforældre

Selv har vi otte børnebørn, som vi har megen fornøjelse af. Også min kone og jeg købte en gård, og alle børnebørnene er velkomne på ferieophold både sommer og vinter, og det benytter de sig meget af. Når de er her på ferie, går tiden fint med at lege i staldene eller i halmladen, og hvis det er varmt, kører vi til stranden. En enkelt gang har vi haft fire af dem med på højskoleophold for bedsteforældre og børnebørn på Askov Højskole. Det var en stor oplevelse for os alle.

Jeg tror, at bedsteforældre kan give børnebørnene mange gode oplevelser og lære dem, hvad et godt familiesammenhold betyder.

Morfar og farfar Sven, (75 år)

Fra en Mormor

Det er mange år siden, jeg har skrevet stil, og det føler jeg næsten, jeg gør nu. Jeg bliver 68 i næste måned, og har været alene siden 1980.

Jeg har to børnebørn, Anne på 13 og Jens på 5 år. Da Anne blev født, havde jeg fuldtidsarbejde, men alligevel har jeg haft megen glæde af hende. Hver jul har vi bagt kager sammen. Hun var kun to år første gang, og det har været en tradition lige siden. Vi er også i biografen hver efterårs- og vinterferie, og Anne vælger selvfølgelig filmen.

Da Jens blev født, var jeg lige gået på efterløn, ganske vist med tilbud om 200 timers vikararbejde om året, men han blev heldigvis født, inden jeg blev kaldt ud. Jeg nød at kunne hjælpe med forskellige ting.

Jeg var vikar i fire år og har nu helt fri. Det var en dejlig overgang, men jeg nyder det mere nu, hvor jeg ikke skal møde i en fart på grund af sygdom. Jeg passer børnene, når deres forældre skal ud. Sidste weekend var børnene hos mig, de bestemte menuen, og aftenen gik med tegnefilm og hyggeslik. Efter et par historier fra gamle billedbøger faldt begge i søvn, men så var klokken også 22!

Vi har et loppemarked i nærheden, og de sidste tre år har jeg haft en stand sammen med min datter og Anne. Vi morer os dejligt, og også i år bestiller vi en stand i juli måned. Anne har gammelt legetøj med, min datter alt muligt fra børnetøj til gryder, potter og pander, og selv har jeg også et og andet med.

Det kan være svært at have begge børn på en gang, fx er Anne som en lille mor for sin bror, og det er næsten for meget. Så i år tager Jens og jeg alene i Zoo. Til gengæld tager Anne og jeg i Tivoli, så er hun fri til at prøve de ting, hun gerne vil. Lige nu glæder jeg mig til sommerferien. Den lille familie skal i sommerhus på Orø og har inviteret mig med et par dage.

Det er jo ikke det helt store, der sker i vores lille familie. Vi er bare en almindelig familie, men det har da været sjovt at skrive dette!

Med hilsen fra mormor

Kære alle fem

Jeg glæder mig altid, til I kommer på ferie, så kan vi få nogle gode dage sammen. Ænderne i mølledammen skal fodres. Svømmehallen, hvor vi kan bruge en halv dag, og hvor jeg nyder at have jer hængende om halsen i varmtvandsbassinet, skal vi også nå. Dagen efter tager vi til morbror på gården, ser på dyrene, leger med hunden og har det godt med hinanden. Vi skal også nå at spille kort, have fortællertime og læse godnathistorie. Jeg foreslår H. C. Andersen,

men det ender som regel med en gentagelse af Walt Disney.

Det er også hyggeligt, når I piger synger og danser med udklædning og fantasi, og når jeg har været med drengene i skoven, har vi fundet dyrespor og rævegrave, pjasket i vand og fisket i søen. Sikke nogle ørreder vi har haft med hjem, de første par gange måtte vi købe dem, men nu går fisken på kroen.

Dejlige barndomsår har vi haft sammen, som forhåbentlig fortsætter. I har givet mig mange gode oplevelser, og jeg håber, I også vil tænke på dem med glæde. Endnu er I jo kun fra 9 til 15 år, så mon vi ikke får mange flere gode stunder sammen?

Kærlig hilsen mormor Lise, (74 år)

Kære Sissel

I dag fylder du 25 år, og vi – mormor og morfar – glæder os til at fejre dig. Vi fik en særlig tilknytning til dig, da din mor og far blev skilt. Du var da 4 år. Da din mor ydermere var ansat på et apotek og arbejdede til kl. 23, var det morfar, som bedst kunne nå at hente dig fra børnehaven. I havde det sjovt sammen, og når klokken nærmede sig 18, kørte I hjem til mig for at spise middag. Så hyggede vi os alle tre, til turen gik hjem til dig, så du kunne komme i seng. Vi sang sange, og du fortalte historier om Robin Hood. Da du begyndte i 1. klasse, hentede morfar dig fra fritidshjem, men han måtte gå på efterløn, for at nå at komme til tiden, og det blev også lidt stresset for ham, da jeg havde egen forretning og først kom hjem om aftenen.

Kærlig hilsen mormor Amy, (76 år)

Ti børnebørn

Jeg er så heldig at have 10 børnebørn i alderen fra 1 til 20 år. Min mand og jeg har altid gjort meget ud af at have et afslappet forhold til alle børnene. I starten var det mest pasning ved sygdom, men efter vi er gået på pension, er vi næsten booket hele tiden, og vi nyder det.

Fra 7-års alderen begyndte vi at tage dem med til forskellige aktiviteter, bl.a. endags cykelture. Pigerne og jeg tager på tøjsetur på Strøget, og pigerne er vilde med det. Hver en forretning bliver besøgt. Der bliver prøvet tøj, bælt, smykker, sko og mange andre ting, og efter 4-5 timer er det tid til frokost. Når de bliver omkring 10 år, går vi på rigtig restaurant, og det er de ret stolte af. Indtil da er det McDonald's. Senere går turen til biografen; vi har nok set 50 tegnefilm.

Imens tager min mand drengene på en herretur, fx besøg på Eksperimentariet, Planetariet eller museer.

Nu er de store børn i 8-års alderen begyndt at ville overnatte. Om aftenen skal jeg fortælle om gamle dage, og jeg har virkelig noget at fortælle, da jeg kommer fra en søskendeflok på 13. Men det bedste er, når jeg digter historier; spøgelseshistorier er bare gode, men de skal gerne ende godt, ellers kan børnene ikke sove.

Barnebarnet på 20 år har lige kigget i mine gemmer af tøj, som vi jo blev opdraget til at gemme til dårligere tider. En hvid angorabluse med sølvpynt var både svigerdatter og barnebarn vilde med. En prikket kjole, ca. 25 år gammel, blev kortet af, og så var den højeste mode, og et par røde støvler med handsker til er bare så smarte, siger barnebarnet, og nu er de snart slidt op. Man kan jo ikke andet end at være lidt stolt af at have højmoderne tøj liggende i gemmerne. Også en hat til den 11-åriges hattefest på skolen blev fundet i gemmerne. Pynt skulle der på. Nogle kunstige blomster og lidt kunstige vindruer, også fra gemmerne – så var den bare flot. Hun vandt præmie for den bedste hat, så det er en lidt stolt far-mor, der er parat til næste opgave!

Hvert år er vi på ferier med vores børn og børnebørn. Sidste år var vi på ferie syv gange. Vi føler, vi får lige så meget igen, som vi giver til vores dejlige unger.

Hilsen bedstemor Tove, (65 år)

Kære Inger

For 24 år siden blev jeg bedstemor til en lille pige, og da hun boede i nærheden, har vi haft megen fornøjelse af hende. På mine fridage hentede jeg hende i børnehaven og fritidshjem og lærte de andre børn og pædagogerne at kende. Vi holdt hendes fødselsdage her i haven, og da hun blev student, ville hun gerne have, at hele vores store familie modtog studenterne hos os. Det var en stor oplevelse. Hendes far, som vi har bevaret et godt forhold til efter forældrenes skilsmisse for mange år siden, var her også.

Efter 7 år fik vi de næste børnebørn. Hver onsdag, når jeg havde jeg fri, var bedstemordag, hvor vi bagte og hyggede os med mange ting; jeg er meget bedre til at gøre noget praktisk med børnene end til at lege.

Nu er vi pensionister og har mere tid, så børnebørnene kan komme, når de har lyst. De kommer ofte for at få frokost eller for bare at slappe lidt af. De har altid syntes, det var sjovt at hjælpe til i haven, og alle har prøvet at samle kartofler op. Det er også en oplevelse at skrælle asier, selv om man ikke kan lide dem.

Vi har holdt mange ferier med børnebørnene, enten alene eller sammen med deres forældre. Vi har besøgt drengene i Grønland, hvor de var et år, og vi har alle været på Tenerife og holdt bedstefars 70 års fødselsdag. Det var dejligt at være sammen i 8 dage. Min 70 års fødselsdag blev holdt på Lalandia, et dejligt sted for både store og små. Den bedste gave fik jeg af mine børnebørn, et billedlotteri med motiver af alt, hvad vi har oplevet sammen.

Vores ene barnebarn er for tiden på New Zealand, og så gør computeren lykke, da vi sender mails til hinanden. Jeg har også fundet påskeæg på Internettet og sendt til børnebørnene. Drengen på 6 år har malet æggene. Børnebørnene elsker min computer, når de besøger mig. Jeg sender også sms'er til børnebørnene, og pigen på 12 år sender mange hilsner retur, bl.a. en meget flot påskehilsen.

Vores store glæde er julen hvert andet år, hvor alle 19 er samlet. I år bliver vi endnu flere, da en studerende fra New Zealand og vores ældre barnebarns svigerforældre fra Sydafrika også kommer for at opleve den danske jul.

Børnebørnene fylder meget i vores tilværelse, og nu hvor de er store, har vi mange fælles interesser, især sport. Vi udveksler også mange meninger, men er selvfølgelig ofte uenige om tøj, hår og pengeforbrug.

Jeg bruger meget tid på børnebørnene, og jeg prøver at huske dem alle og ikke gøre forskel.

Hilsen bedstemor Vera, (70 år)

Kæreste ven

Kan du huske, når vi passede vores fem børnebørn som små? Fra de lå i barnevogn tog jeg dem med til Skovsøen, hvor vi kunne fodre ænder. Sommetider tog vi madpakker med og legede skovtur.

I dag er børnebørnene i alderen fra 6 til 16 år. Da den ældste var 4-5 år, startede vi en tradition med at tage til Den Fynske Landsby for at se H.C. Andersen-spillene, men først gik vi en tur i Landsbyen for at se de gamle huse, og jeg fortalte, hvad jeg vidste om de gamle ting derude, bl.a. hvad tingene var blevet brugt til. Og efterhånden som de voksede til, blev vi flere og flere til den udflugt. Vi havde sodavand og slik med hjemmefra, men en enkelt is kunne det da godt blive til. Bagefter tog vi hjem til dig, der havde pandekager klar til os alle, på terrassen hvis vejret var til det.

Om sommeren tager vi stadig til stranden med madkurv. Børnene synes, det er herligt, at jeg vil plaske rundt og lege med dem i vandet. Jeg nyder det lige så meget. Så vi har alle en rigtig god dag. Om vinteren tager vi i svømmehallen eller i badeland og sommetider en tur på McDonald's bagefter.

Jeg kan lide at spille kort og spil med børnebørnene ligesom du, eller tage dem med på museum eller i Domkirken for at vise dem Knud den Hellige.

Kan du huske, da vores ældste barnebarn var 5-6 år? Da tog vi en tur med toget til Svendborg. Han havde aldrig kørt med tog før, så det var jo spændende. Vi besøgte Zoologisk Museum, og det var interessant at se dyrene. Da barnebarn nr. 2 nåede samme alder, gentog vi seancen, og senere blev det nr. 3's tur.

Da jeg solgte huset, inviterede jeg hele familien til Slettestrand i tre dage, og børnebørnene hyggede sig lige så meget, som vores egne børn gjorde, når vi tog dem med derop. Alle fem taler stadigvæk ofte om turen. Det har betydet meget for dem og for os voksne, at vi var så tæt sammen i flere dage.

Da vores datter og svigersøn flyttede til USA, var jeg med i de første fem uger, bl.a. for at hjælpe dem på plads, men især for at være der for børnene, når de kom fra skole, og når forældrene skulle ordne alle de ting og sager, som var nødvendige, for at de måtte være i landet. Det var dejligt at kunne være der, når børnene var kede af det, og det gav dem også en trykthed, at jeg var der.

Sidste vinter tog jeg børnebørnene med i teatret. Det var sjovt at se deres reaktioner. Den næst yngste af pigerne sad med store øjne og fulgte handlingen intenst. Der var vist ikke noget, hun gik glip af. Jeg håber, at vi kan fortsætte en del år endnu til glæde for os alle.

Vi har altid sagt fra eller sat grænser, når der var noget, vi ikke kunne acceptere, og det har børnebørnene altid forstået. Fx har vi aldrig flyttet ting i vores hjem, når de kom på besøg. Vores filosofi har altid været, at der skal være tid og plads til os alle, og vi mener ikke, at børnene synes, at det er sjovt at få deres vilje hver gang – heller ikke hos bedsteforældrene.

Det var et lille brev til dig om nogle af de ting, vi/jeg har foretaget os sammen med børnebørnene. Du fik ikke så mange år sammen med dem, som du

gerne ville, men jeg håber, at jeg fortsat kan give dem gode oplevelser, som de kan tage med sig videre i livet.

Kærlig hilsen Connie, (68 år)

A/S Opsparing

Vi er begge 74 år og har meget tæt kontakt til vore to børnebørn på 17 og 11 år, som vi mere eller mindre har taget os af, da forældrene er udearbejdende. Vi har fulgt børnene i vuggestue, børnehave og skole. Vi har været godt kendt af og med de forskellige voksne pædagoger og lærere, og har deltaget i børnenes forskellige fritidsaktiviteter. Ligeledes har vi deltaget i skolens arrangementer og har hjulpet med skolearbejdet. Børnene har ofte boet hos os, hvor de har deres egne værelser, som de har sat deres præg på.

Vi har et godt forhold til børnene, og vi tror, det er gensidigt. “Farmor, vil du lave havregrød med farmormælk”, ringer den 11-årige og meddeler på denne måde, at hun har ondt i maven og ønsker pasning. Børnene har mange faste udtryk: “Farmormælk” er sødmælk, hjemme får de kun skummetmælk og letmælk. Der er også farmorbrød, farmorsovs, farmorfrikadeller osv.

Vi har mange samtaler med børnene og er ofte involverede i køb af beklædning og andre goder, men det er på børnenes præmisser. Selv om vi fungerer godt med børnene, er det stadig forældrene, der er de foretrukne og den ældste er ved at løsrive sig. Nu er det naturligt nok kammeraterne, der trækker.

Børnene havde tidligere et umætteligt behov for nutidens goder som mobiltelefoner, cykler og beklædning. Penge var noget, der skulle bruges – og helst omgående. Vi tog spørgsmålet op til diskussion og fandt en måske usædvanlig løsning på spørgsmålet. Vi har et investeringsselskab, et A/S, som hovedsagelig arbejder med køb og salg af værdipapirer. Børnene fik tilbud om at blive aktionærer, og får nu hvert år overdraget en aktiepost til deres fødselsdage. De bliver inddraget i selskabets aktiviteter og modtager årligt udbytte. De skal til gengæld foretage opsparinger, som bliver bundet til deres 25. år. Denne øvelse har gjort, at de er blevet meget mere økonomisk bevidste, og vi håber, det på længere sigt vil være dem til glæde.

Venlig hilsen farfar Bent, (75 år)

Kære Maria og Jarl

I har gjort mig til en lykkelig oldefar, før jeg i dag får lejlighed til at udtrykke nogle tanker fra en farfar til sit barnebarn og dennes brud. Til vielsen i dag brugte præsten i sin tale lidt fra Salomons højsang, noget fra Paulus' Korintherbrev, lidt fra Kierkegaard og lidt sund fornuft. Til det sidste hørte et par ord, som jeg bed mærke i. Det var præstens råd i forbindelse med "at smække med dørene" eller "at få til at makke ret". Hans råd var: "Prøv at lade være". Et klogt råd ved indgangen til et ægteskab er, at målet i et samliv ikke er at tænke ens, men at tænke sammen. Et ægteskab er et liv mellem to, som i sin naturlige følge bliver et samliv i en kernegruppe af tre, fire eller fem. Det er sådanne kernegrupper med det særlige navn familier, der bærer vores samfund, og som har betydning for det liv, vi ønsker at leve.

Når man kommer i min alder, bliver historien i almindelighed og livshistorien, herunder familiehistorien, et betydende perspektiv at se livsforløbet i. Jeg har oplevet at det er særligt givende og berigende, når det er muligt at koble over generationerne. Jeg har været så heldig at opleve seks generationer, selv om jeg fra mine bedsteforældres generation kun kendte min morfar. Men koblingerne fra mig til de seks generationer, som jeg har oplevet, og især til børn, børnebørn og det spæde oldebarn, har givet mig nogle af livets mest værdifulde oplevelser.

Lad mig dvæle lidt ved koblingen til jer. Det var godt at opleve den umiddelbarhed, som øjeblikkelig var til stede, da Jarl bragte dig, Maria, og mig sammen. Det varme forhold, som jeg oplevede var Jarls og mit, blev også dit og mit. Vi fandt ud af, at generationsgabets kunne lukkes, og vi fandt ud af, at vi kunne bruge hinanden i ordets bedste forstand. Jeg har været stolt over og taknemlig for, at du og Jarl har syntes, at det var værd at inddrage mig i arbejdet med de problemstillinger, som I har valgt at kaste jer over i jeres uddannelsesforløb. Jeg skylder jer tak for det, det har givet mig meget rent menneskeligt at arbejde med jer, og I kom et stykke videre, ved jeg. Men det gjorde jeg også, og at lære bliver man, som det siges, aldrig for gammel til. Jeg er måske den gamle, erfarne og vidende på de felter, hvor I har søgt min hjælp, men det at få tingene præsenteret med jeres spændende angrebsvinkler og jeres ungdommelige nytænkning har været udfordrende og givende, så "at hjælpe" blev også "at lære".

Kærlig hilsen farfar og oldefar Knud-Erik, (74 år)

“Langdistance forhold”

Mine børnebørn og jeg bor desværre langt fra hinanden, og da jeg ikke er særlig mobil, rejser jeg ikke så langt. Børnebørnene ser jeg derfor under korte besøg ved højtiderne eller i sommerferieperioden. En af glæderne er at se, at de normer og adfærdsformer, man har indprentet sine egne børn, i princippet er videreført til børnebørnene.

I forbindelse med højtiderne – jul og påske – prøver jeg at videreføre de traditioner, vi har indarbejdet igennem årene med juleudsmykning, pyntning af juletræ og borddækning. Sommerferien, der i stort omfang er tilbragt i sommerhus, har vi prøvet at gøre så aktiv som muligt, med badning og udflugter til mål i oplandet, for derved at vise børnebørnene de værdier, vi sætter pris på. En væsentlig ting er også at skabe minder, de senere i livet kan tænke tilbage på med glæde.

Bedsteforældrenes primære opgave må være at fungere som “bagvagt”, der kan træde til i vanskelige situationer i familien, som sygdom, skilsmisse o.lign., hvor der er behov for støtte, midlertidig børnepasning m.m.

Børnebørnenes udvikling og senere succes i livet er med til at gøre bedsteforældrenes alderdom glattere og mere indholdsrig, men en forudsætning er naturligvis, at børnebørnene er flinke til at fortælle om deres gøren og laden.

Venlig hilsen fra en bedstefader

Børn fortæller

Jeg er glad for min mormor og morfar

Når de passer mig cykler vi på legepladsen ved skoven. Nogle gange cykler mig og mormor i børnehaven og leger på legepladsen.

Mormor skriver breve og sender pakker og solsikkefrø, som jeg skal plante. Vi bager også julekager og pynter dem med glasur. Og så tager vi et billede af dem. Til juleaften spiser vi dem og pynter juletræ og åbner pakker.

Jeg hjælper nogle gange mormor med at hænge tøj op. Så strikker vi, og vi går nogle gange en lang tur. Så plukker mormor og mig nogle gange blomster, og så kører vi ned og køber en is.

Mig og morfar går ned til stranden med mormor. Så går vi på legepladsen nede ved stranden, og mormor vipper mig.

Så laver mormor jordbærgrød til mig. Jeg elsker det.

Caroline, (7 år)

Kære mormor

Vi glæder os til at vi kommer hen til dig,
men det var uheldigt at du har brækket benet
Men jeg glæder mig også til at du kommer hen til os
Jeg er også spændt på hvornår det går bedre med dit ben

Det er så længe siden jeg har været hos dig
Jeg er så spændt på hvornår det bliver min fødselsdag
Jeg håber du kommer til min fødselsdag, fordi jeg har savnet dig så længe

Du må gerne låne min seng hvis du kommer hen til os. Jeg håber det sker

1000 kram hilsen Søren, (9 år)

PS. Håber du sender en mail

Mine bedsteforældre

Mine bedsteforældre betyder noget helt specielt for mig, fordi de tager mig med i badeland, passer mig, når jeg er syg, gør noget for at jeg har det godt og giver mig gode råd.

Jeg er tit hos min farmor og farfar. Min farfar tog mig for nylig med til en fodboldkamp. Det var rigtig hyggeligt. Han stod og heppede med og så ret sjov ud. Det hold vi holdt med vandt, og jeg klappede da de gik ud.

Min farmor laver altid mine yndlingsretter. Vi har syet et forklæde, som jeg kan have på, når jeg hjælper til i køkkenet.

Om sommeren er vi i skoven, og om vinteren lægger vi puslespil og spiser slik til.

En dag da vi var i badeland faldt min farmor og brækkede armen. Der er ikke noget hospital i Skive, så vi måtte til Viborg. Der fik min farmor gips på. Så mig og min farfar måtte lave mad. Og det blev en ret, som vi aldrig vil glemme.

Min farfar skriver mange breve til mig, og der er mange sjove frimærker på. De er svære at åbne, for der er meget tape på.

Astrid, (9 år)

Min mormor og morfar

Da jeg var lille var jeg rigtig glad for min mormor og morfar ligesom nu. Hver gang jeg skulle ud til dem, glædede jeg mig meget, og det gjorde jeg, fordi de aldrig var sure og altid var rigtig glade for at se mig. Når jeg var syg, kom jeg ud til dem, og de gjorde mig hurtigt rask igen. Og når jeg spillede kort med morfar

snød han altid, men det lo vi af. Da jeg skulle ud til dem på sommerferie, tog vi altid i skoven og gik en tur om søen. Mig og mormor gik sammen, og min storebror og morfar gik sammen. Mig og mormor sang altid sange for så gik det hurtigere. På vejen hjem viste mormor os oldemors hus. Da vi skulle i Legoland, tog vi alle sammen af sted altså mormor, morfar, kusine, fætter, min storebror og mig, vi havde det altid sjovt.

Nu hvor jeg er stor, elsker jeg også at være ude ved dem. Jeg taler meget med dem om hvordan jeg har det. Nogle gange kommer de forbi, og det er meget hyggeligt. For et år siden kom mormor og gjorde rent hos os engang imellem, og når hun var færdig spillede vi altid Danmarks-spillet og det var sjovt. Ude ved mormor og morfar har de lige fået et kasseapparat som vi leger med. Her i vinterferien skal vi sove hos dem og vi skal i biografen. Måske skal vi piger også på en bytur, ud at se på smykker.

Hilsen Louise, (10 år)

Kære farmor

Nu er du endelig kommet hjem fra USA, og jeg håber, at du har haft det godt sammen med familien derovre. Jeg ville ellers rigtig gerne have været med, men jeg skal jo passe min skole...

Nu hvor du er hjemme igen, kan vi måske tage i svømmehallen en dag, men vejret bliver vel også snart så godt, så vi kan komme til stranden, som vi plejer.

Jeg kunne faktisk også godt tænke mig at komme med dig ud at spille golf igen. Måske kan vi gøre det, når fætter Kasper kommer på ferie. Han vil sikkert også gerne med.

Har du noget nyt med hjem fra USA? Fik du lært familien at spille bridge? – Og blev de lige så gode til det som mig – hi hi!

Du har nok også fået gået nogle lange ture. Du har det jo med, at vi altid skal med dig ud at gå en lang tur, når du passer os, og selv om vi ikke gider, så bliver vi nødt til det! Men næste gang du kommer ud til os, så skal du få gåtur, for så skal du nemlig se min hule, som jeg har bygget sammen med nogle af mine kammerater. Den er hemmelig, så du må ikke fortælle det til andre. Den ligger et godt stykke inde i skoven. Først skal vi gå et langt stykke langs åen og så igennem tidsler og brændenælder ind i skoven. Vi var nødt til at fælde nogle små træer for at komme til. Vi har både bord og sofa i hulen og nudler, som vi

hygger os med. Den anden dag fandt vi en sofa, som var blevet smidt ud. Den var vi to om at bære, ca. 1,5 km. Jeg var godt nok øm i armene bagefter.

Jeg skal for resten til at gå med reklamer, jeg vil jo gerne tjene nogle lomme-penge, men det kan jeg fortælle dig mere om, når vi ses. Jeg glæder mig rigtig meget til at se dig igen og høre om dine oplevelser.

Vi ses.

Martin, (13 år)

Kære Isabella

Jeg glæder mig til vi ses igen, selv om der er rigeligt at lave. Skal i næste uge til to sommerkoncerter med musikskolen, hvor den ene kolliderer med noget oppe på plejehjemmet i den afdeling, hvor farmor er. Det irriterer mig selvfølgelig utroligt meget, men da jeg fandt ud af det med farmor, havde jeg lovet min musikleærer at komme. Og den 29. skal jeg til mormors 75-års fødselsdag. Det bliver sjovt – hundrede procent. Men det er da utroligt så meget *familie halløjsa*, der er i år. Måske er det bare mig? “Det er svært at være elleve år”, ja ja helt sikkert. Bah! Det er ti gange sværere at være tolv. Der er venner, forældre og selvfølgelig BEDSTEMØDRE!

Okay, det var måske lidt hårdt sagt. Må indrømme, det er dejligt, når jeg får lov til at snakke med min mormor. Hun har jo så meget tid. Hun gider høre om alle de kedelige ting, jeg går og laver til hverdag. Så det er jo ikke fordi, der ikke er nogen at snakke med, når ens bedste veninde lægger sig syg. Der er de andre piger, ens forældre (når de da har tid) og hvem man ellers kender. Men det er jo ikke helt det samme. Der er nemlig ingen jeg kan snakke med så meget som dig.

Min mormor kan snakke, så det vil noget. Jeg er sikker på, at det er arveligt, for min mor har også denne evne. Jeg fraråder dig at spørge min mormor, om hun virkelig er i familie med min mor og mig. Du finder nemlig hurtigt ud af, at *det er vi*, og at vi ligner hinanden *meget* på visse punkter.

Nå, men selv om min mormor snakker som et vandfald, så kan hun også lytte og forstå. Hun har også lært mig mange ting, som kun en bedstemor kan lære en. Det er ikke fordi jeg ikke har lært noget af min farmor. For det har jeg skam. Jeg har lært at lægge puslespil og... Ja, det må man sige, mig og farmor

har virkelig lagt mange puslespil. Det er noget jeg kan huske....

Mine bedsteforældre har været en stor del af mit liv, til jeg blev 6 år. Det er de selvfølgelig stadig, men på en anden måde. Jeg savner dem meget mere, og jeg har fundet ud af, hvor meget de betyder for mig, efter jeg er flyttet. Jeg savner de mange besøg, men det er jo ikke så nemt at ringe op til mormor og sige: "Hej mormor, hvad laver du. Må jeg komme ned til dig?" Ih, hvor var det dog dejligt at bo lige ved siden af sine bedsteforældre. Jeg kan stadig huske, hvor nødtigt jeg ville flytte. For hvis jeg flyttede, ville jeg jo ikke kunne snakke med dem så meget, og jeg kunne ikke besøge dem så tit, men heldigvis er telefonen opfundet. Det er godt, det ikke er mig, der betaler telefonregningen! Min mor prøver dog at lave en e-mail adresse til mig. Så kan man jo også bruge den.

Min mormor bor stadig langt væk, og det vil hun sikkert gøre lang tid endnu, måske altid. Men nu har jeg fået min farmor til vores by. Det er rart og dejligt, men også svært og hårdt. Det er underligt og alligevel ikke. Jeg har jo vænnet mig til det...

Jeg må vist hellere starte med begyndelsen. Efter vi var flyttet her til byen, begyndte farmor langsomt at få det dårligt på en underlig måde. Der var nogle ting, hun ikke kunne huske. Jeg tror, at det i starten var meget små ubetydelige ting. Men det blev værre, jo længere tid der gik. Jeg forstod det ikke! Syntes bare det var mærkeligt. Farmor var blevet dement. Det fik jeg jo også at vide til sidst, forstod det ikke helt til at starte med, men nu forstår jeg det. Og det er absolut ikke sjovt. En af de personer, man holder allermest af i verden, og så kan hun ikke kende en, ikke huske hvem man er. Det var skrækkeligt, det var som at miste min farmor. Det var som om noget forsvandt inden i mig. Som om alle de dejlige ting, vi havde lavet, pludselig ikke fandtes mere. Og det var ikke engang mig, der havde det sværest, tænk på bedstefar, som havde kræft. Det var jo ham, der skulle passe på farmor, tage sig af hende, hjælpe osv. Og samtidig så var han selv syg. Der var intet, der blev bedre, kun værre. Jeg tror, det har været noget af det værste i mit liv. At det bare lige pludselig går ned af bakke for nogle mennesker, man har været tæt knyttet til hele sit liv.

Alt bliver vendt på hovedet. Til sidst blev bedstefar da også så syg, at han måtte indlægges på hospitalet. Jeg nåede kun at besøge ham én gang inden han døde, og den ene gang glemmer jeg aldrig. Selvom det efterhånden er to år siden, kan jeg stadig ikke forstå, hvordan han bare kan forsvinde væk... hvordan... hvorfor... Det kan være lige meget.

Nå, men efter at bedstefar var død og alt det der, kom farmor først på plejehjem i Solbjerg, men vi ville gerne have hende over til os, så vi kunne besøge hende tiere. Og da der så kom en plads på plejehjemmet her i byen, som farmor kunne få, så flyttede hun.

Og nu er hun her. Og det er jeg rigtig glad for, og det er mor og far og min bror og faster og mormor også. Og jeg tror, at farmor kan lide at være her. Hun har det godt, vil gerne snakke, og man kan besøge hende så let som ingenting, fx når man går hjem fra skole, eller hvis man skal have lidt aftenmotion. Farmor kan godt lide blomster, ugeblade og chokolade og det kan jeg også, så der er stadig en hel del, vi har til fælles.

Det var lidt om mig og mine bedsteforældre, og om hvor meget jeg holder af dem. Men du holder vel lige så meget af dine bedstemødre og bedstefædre som jeg. Det håber jeg da, at du gør, for hvis ikke, så er det sandelig synd for dig. Det er nemlig en perfekt opfindelse. Måske lidt gammel og umoderne, men virkelig god og hjælpsom.

Ses snart. God bedring. Savner dig.

Kyz og knuz. Kærlig hilsen Mette, (12 år)

Qnuzzzzzzzer...!!!...!!!

Teenagere fortæller

Kære Louise

Kun sjældent har jeg nævnt min mormor, også kaldet “momse”, på trods af at hun er en af de vigtigste personer i mit liv. Derfor tror jeg, at det er på tide at fortælle dig om min momse på 62 år.

Jeg kan ikke mindes, at hun nogensinde har bagt en kage, ej heller at jeg har set hende strikke. Det ser jeg bestemt ikke som mangler, tværtimod. For i mine øjne har hun så meget andet at byde på. Hun er faktisk alt, hvad jeg forbinder med en rigtig mormor. Hun har altid passet mig, når jeg var syg, har altid vist interesse og lyttet, og så er hun den person, jeg kan fortælle alting til. Jeg har aldrig oplevet den kløft mellem ældre og unge, som mange har. For min momse har aldrig haft fordomme over for fester, kærester osv. Hun har derimod altid været åben og interesseret og sørget for at lade mig vide, at den del af mit teenagerliv ønsker hun også at være en del af. Det at jeg altid har kunnet være mig selv og ikke bare “det ideelle barnebarn” over for hende har gjort, at vi har fået et fantastisk forhold.

Hun har i utallige tilfælde været en enorm vigtig person for mig, og jeg ved, at hun altid har villet gå meget langt for at gøre mig glad. Fx lagde hun hus til mine “husdyr” gennem flere år. Jeg er allergiker, men uheldigvis også dyreelsker, og da jeg var yngre, var jeg meget ked af, at jeg ikke havde mulighed for at have et kæledyr. Dette problem fandt hun dog hurtigt en løsning på, med det resultat at jeg fik en lille hamster, der kunne bo hos hende. I et barnebarns øjne var det guld værd – selv mange år senere.

Min momse er en livsnyder. Der er altid gang i hende. Ikke mindst til diverse halballer hver lørdag, hvor hun danser til langt ud på natten. Ej heller er hun bange for at opleve verden. Hun rejser, hvorhen der er sol og varme. Lige fra Spanien til Saudiarabien. Hun har aldrig været bange for eller haft fordomme over for et nyt land, nye mennesker og nye nationaliteter eller kulturer, hvilket har gjort det nemmere at dele mit liv med hende. Min hverdag er jo præget af meget “fremmed”, forskellige mennesker, kulturer og forskellige sprog.

Min mormor har dog også sider, der minder mig om, at hun er to generationer ældre end jeg. Blandt andet er hun den i familien, der holder den danske madkultur ved lige. Når hun inviterer på middag, kan man være sikker på, at det er en god gammel dansk ret, der bliver sat på bordet. Det er en af de ting, jeg glæder mig til, når jeg besøger hende. For når man kommer fra en hverdag med ris, pasta og pizza, sætter man pris på sovs og kartofler. Hun går dog også gerne med på McDonald's.

Overraskelser er almindelige i hendes selskab. Hun taler åbent om sex og stoffer og fortæller frække vittigheder. Ting som jeg aldrig har forbundet med samtaleemner for en mormor, snarere med jævnaldrende. Alligevel har hun aldrig set nogle af de emner som tabu eller ikke passende. I det hele taget er hun meget åben, og det er endnu en meget vigtig faktor i vores tætte forhold.

Så længe jeg kan huske, har hun altid været der for mig. Både når jeg har været ked af det, og når jeg har været glad. Det forhold, vi har opbygget gennem årene, har været utrolig vigtigt for mig. Mest af alt fordi jeg ikke sætter rollen som mormor i bås, og samtidig undlader hun at sætte rollen som barnebarn i bås. For jeg ved både fra mit eget, men også fra min mormors synspunkt, at det er ikke vigtigt, hvad samfundet og dets normer forventer af os, men at vi ved, hvad vi kan forvente af hinanden. Netop det tror jeg er noget af det mest grundlæggende i et forhold mellem bedsteforældre og barnebarn. Det faktum at man ved, hvor man har hinanden, og at der dermed ikke er en eller anden standardiseret type, man skal leve op til.

Endnu en faktor som har betydet meget gennem årene er, at min momse aldrig har fungeret som opdrager. Ikke dermed sagt at hun ikke har regler, principper og meninger, men derimod at hun altid har overladt opdragelsen af mig til mine forældre. På den måde har jeg lært at respektere og elske hende som en mormor, en lytter og som en ven, og ikke blot en autoritær person.

*Kærlig hilsen din veninde Lea,
(18 år)*

Kære Søs

Mange tak for sidst, det var en herlig weekend. Jeg skriver egentlig til dig på grund af morfars 80-års fødselsdag. Jeg har spekuleret så meget på den de sidste par dage. Jeg havde tænkt, at vi skulle holde en tale og fortælle ham, hvor me-

get vi holder af ham. Huske ham på alle de gode stunder, vi har haft sammen og minde ham om, hvor meget han har betydet for vores liv.

Det var så her kæden knækkede, og noget gik op for mig – jeg fik det faktisk lidt dårligt. Hvor meget har vores bedsteforældre egentlig betydet for os? Det gik op for mig, at jeg havde to billeder af denne sag. Det ene viser vores forhold, som jeg gerne vil se det, og det andet viser vist nok virkeligheden. Det er ikke fordi jeg ikke holder af dem, for guderne skal vide, at de står mig meget nær. Det er heller ikke fordi vi har levet i en fuldstændig opdigtet verden, men måske misforstår den ældre generation bare deres rolle. Eller rettere sagt de misforstår måske den rolle, som jeg gerne ville have, at de havde.

Mormor og morfar er fra en anden tid, en tid hvor de gamle vidste bedst. Men når mormor i 1982 forsøgte at gennemtrumfe, at du skulle gå med stofblejer, som mor skulle koge på komfuret, eller når hun blev fortørnet over, at mor ikke skulle passe os hjemme, så må man erkende, at hendes erfaringer simpelthen ikke er tidssvarende.

Det er måske meget naturligt, at hendes erfaringer ikke alle er brugbare i vores samfund. Hun voksede op i en tid, hvor Danmark fik sin første lufthavn, hvor befolkningen led under varemanglen, og hvor “aa” blev til “å”. I dag bestiller vi, hendes børnebørn, flybilletter over internettet, vi lever i en overflod, hvor vores økonomi kun lige kan dreje rundt, hvis vi tjener over 3000 kr. om måneden, og står der “aa” i stedet for “å”, så tror vi nærmest, det er runer. Man kan lidt groft sige, at de fik deres viden og virkelighed overleveret fra ældre generationer, mens vi læser en bog eller surfer på internettet for videnskabelige informationer.

Det var i den forbindelse, at jeg fik det en anelse dårligt. Kan vi overhovedet ikke bruge hinanden til noget? Skal mormor og morfar minimeres til to gamle mennesker, der bare skal give store gaver og støtte med økonomisk finansiering, så vores vildt opspændte økonomi kan hænge sammen? Er mit forhold til eventuelle børnebørn dømt til at blive materielt? Min konklusion på bekymringerne blev dog overraskende positiv.

Vi har kun haft glæde af deres erfaringer som en nuancering af vores virkelighed samt til at give vores liv perspektiv, men de har så ekstremt meget andet at byde på. De skal bare være indstillet på, at deres rolle er en anden end den, deres bedsteforældre havde.

Vi lever i dag et liv, hvor mangel på tid er det største problem. Mor og far har altid brugt rigtig meget tid på arbejde og andre gøremål, og det er i den forbindelse jeg mener, at mormor og morfar skal finde deres plads.

Kan du huske da vi besøgte dem, og de gav os pandekager til aftensmad? Da de næste dag spurgte os, hvad vi ville have at spise, sagde vi: “Pandekager,

igen!”. Jeg synes episoden symboliserer den nye rolle rigtig godt. Mormor og morfar er pensionister og har dermed muligheden for at give os den tidskrævende hygge og umiddelbare tryghed, som har været svær at presse ind i den travle hverdag. De behøver ikke at være erfaringskartoteker, der til enhver tid er klar med et godt råd fra deres tid som nybagte forældre m.v. De skal i stedet udfylde det tomrum, som det moderne samfund har skabt. De skal lave pandekager to dage i træk, fordi det er hyggeligt, og fordi de har tid til at gøre noget ekstra. De skal gøre det vel vidende, at vores tidspressede mor aldrig ville give os lov.

Den ældre generation skal træde til, hvor det moderne samfund svigter. I disse situationer kan de så komme med al deres erfaring, ikke som en løftet pegefinger, men som en støtte og et sundt fundament i vores hektiske hverdag. De skal droppe “kloge-rollen” og træde til med det som aldrig forældes – kærlighed.

Jeg står dog stadig i et dilemma med hensyn til vores tale til morfar. Hvad skal den dog handle om? I stedet for en helt igennem ordinær tale skulle vi måske i stedet besøge dem, ordne haven og give os tid til at snakke med dem. Sætte os og for en stund være en del af hinandens liv. Ja, det tror jeg vi gør – ingen tale, men en tur til Jylland i stedet.

*Mange kærlige hilsner din bror,
(18 år)*

Til livets og dødens administrator, Gud?

Da du varetog og stadig varetager, eller må have kendskab til mine bedsteforældres skæbne, dedikerer jeg dette brev til dig.

Mine bedsteforældre er en større videnskab og med risiko for, at dette bliver halvt en nekrolog og halvt en sludder for en sladder, vil jeg nu kaste mig ud i at redegøre for mine ikke eksisterende og eksisterende forhold til mine bedsteforældre.

Det første dødsfald i mit snart 19 år lange liv fandt sted, da jeg var 2 år gammel. Min farfar døde af et hjerteanfald. Han var ateist og ville bestemt ikke begraves fra en kirke. Det blev han dog alligevel. Jeg spekulerer nogle gange på, om han er hos dig, når nu omstændighederne er sådan; ateist og dog en kristen begravelse? Det eneste jeg ellers ved om ham er, at han var frihedskæmper. Han smuglede våben ud fra politigården i borde for næsen af tyskerne, og

han slog alarm, da englænderne ved en fejltagelse bombede den franske skole i København. Efter denne episode måtte han gå under jorden. På grund af min fødselsdato, den 4. maj, var jeg hans befrielsesbarn, men på grund af min alder ved min farfars død siger det sig selv, at jeg hverken har lært noget af eller har nogen minder om ham.

Min mormor har jeg aldrig mødt eller kendt af den simple grund, at min mor havde brudt kontakten med hende, inden jeg blev født. Hun er nu død. Jeg ved, at hun var en kvinde, der fik ødelagt sig selv og mange muligheder i sit liv af den mand, der er min mors biologiske far. Senere mødte hun den mand, som min mor kaldte far.

Dermed må vel denne mand være min morfar, skønt jeg aldrig har kendt ham, ikke sandt? Jeg har dog en lille hvid babykjole med broderi anglaise-kanter. En gave fra ham. Han startede som stolt og ganske dygtig kongelig privilegeret sø- og havsnedker ved B&W og endte som død alkoholiker for et par måneder siden. Selv om jeg aldrig har kendt denne mand, følte jeg, at her var noget som skulle afsluttes. Jeg havde dog ingen idé om, hvad det var, men tog med ind og tømte hans lejlighed. Denne fremmede mand, en del af min fortid, mit puslespil, er nu begravet.

Disse tre dødsfald lader mig så tilbage med én levende bedsteforælder. Denne ene er min farmor, som jeg ser til familiefødselsdage og højtid. Det, jeg mest af alt forbinder min farmor med, er hendes sommerhus ved stranden. Ved havets kant har jeg samlet små violette og lyserøde muslingeskaller til hende. Jeg kan ikke mindes, at hun nogensinde har passet mig, eller at jeg har været på ferie hos hende.

Når nu alt dette er fortalt, ved du, at jeg alligevel aldrig har savnet en ældre generation i mit liv. Børn tilpasser sig og savner kun det, de har haft. Nu er det oven i købet så heldigt for mig, at jeg havde to dejlige ældre damer som naboer, da jeg var helt lille. Deres lille treværelses lejlighed med de fine porcelænsting og det store ur af træ, der slog højt hver time, også om natten, blev efterhånden et "bedsteforældrehjem" for mig.

Da jeg var næsten fire år, flyttede vi fra den ejendom, hvor de to ældre damer boede. Dog havde jeg inden da opbygget et tæt forhold til dem. Når jeg ikke kunne spise min mad, sendte mine forældre mig og min mad ind til Inga og Edith. De havde nemlig en evne til at få mig til at spise min mad. Deres hemmelighed var rødbeder! Det lyder absurd, men lige meget hvad for noget mad, der blev sat frem for mig, gled det ned, lige så snart der kom en rødbede på. Alt fra æg over makrel til rosiner. Det hænger stadig ved, dog ikke på rosiner.

Jeg kan huske nogle episoder fra tiden, inden vi flyttede. Blandt andet kan

jeg huske, at de hentede mig fra børnehaven. Derudover havde vi nogle “traditioner”, som holdt ved, til jeg var ret gammel. Vi boede lige i nærheden af Christianshavns Vold, og når det var godt vejr, gik vi tit ned og fodrede ænder og svaner. Inga var den, jeg havde mest sammen med. Hun var en gæv jyde med gå-på-mod, og nok også lidt forud for sin tid. Som en rigtig jyde og økonomauddannet lavede hun al den mad, det kan lade sig gøre at lave selv, når man nu bor på 1. sal. Hvis det havde kunnet lade sig gøre, havde hun haft en gris og en slagtekalv i gården. Det jeg mindes som noget af det hyggeligste var, når der blev bagt boller. Så blev jeg placeret på køkkenbordet i det smalle køkken og udstyret med en klump dej. Den masede jeg ihærdigt rundt med, indtil den lignede en krokodille, eller til jeg selv syntes, at den lignede. Derefter fik den rosiner som øjne. Jeg var vel nok dygtig. Andre dage kunne jeg og Inga bruge en hel eftermiddag på at kravle rundt på gulvet og lege med biler og gamle byggeklodser. Imens sad Edith og nørklede med strikketøj og hækletøj og kom med gode ideer om ramper og garager til bilerne.

Efter vi var flyttet, kom jeg på ferie hos Edith og Inga flere gange om året. Når jeg skriver, at Inga var forud for sin tid, så mener jeg, at hun gjorde nogle ting, som andre ældre aldrig ville gøre. Fx var hun den første, der tog mig med på Christiania. Det var en måde at lære mig, at alle mennesker er lige, og den ene livsstil er lige så god som den anden. Det var ikke noget hun fortalte mig direkte, men ved at lade turen gå den vej som den største selvfølgelighed, hvilket det var for hende, gjorde hun det også naturligt for mig. Hun står for mig som det mest kristne menneske, jeg har kendt. Det vil sige, at hun fulgte de ti bud så naturligt, som en bi samler nektar. Hvis du fortæller hende det her, vil hun sikkert bare grine og nægte det. Et kristent menneske er for mig ikke et menneske, der går i kirke, men et menneske der lever i harmoni med sig selv og andre. Et menneske der ikke går op i materielle goder, men i gode menneskelige egenskaber. Det er, hvad hun har givet mig med i min rygsæk. Hvis du har hende i nærheden, må du hilse og sige tak. Tak fordi hun var der for mig, selv om vi ikke havde en eneste bloddråbe til fælles. Tak for de menneskelige værdier hun helt ubevidst har plantet i mig. Glæden ved de små ting. Fortæl hende, at hun er en vigtig brik i mit puslespil. Og glem ikke Edith, de to hørte sammen.

*Kærlige tanker fra Trine,
(19 år)*

Fælles oplevelser for bedsteforældre og børnebørn m.m.

Velfungerende bedsteforældre og oldeforældre, der har forladt arbejdsmarkedet helt eller delvist, har ofte mange ressourcer at give af. Først og fremmest har de "tid", og det er op til dem selv at prioritere denne frie tid.

Mange vil gerne være sammen med de yngre generationer, dels for at være sammen med børnebørnene, dels for at aflaste forældrene, som har en travl hverdag.

At gå i Tivoli, på Bakken, i cirkus og i biografen er eksempler på fælles oplevelser, man kan have stor glæde af, men det kan være en bekostelig affære, navnlig hvis man har en større flok. Men der findes også aktiviteter, som primært koster fantasi, kreativitet og energi.

- ◆ Hvis man henter børnebørn i dag-institution skal man give sig god tid. Det betyder meget for ungerne, at man sætter sig ned og snakker med dem, at de får lov til at vise deres institution frem, vise hvad og hvem de leger med. Sørg også for at blive præsenteret for pædagogerne og vis interesse for deres hverdag.
- ◆ En mindebog om samværet. Når man har været sammen med sine børnebørn, kan der udarbejdes et dagbogsblad, eventuelt med billeder eller tegninger fra det sted, man har besøgt, eller om det man har foretaget sig sammen hjemme. Skriv dato, hvem der deltog, særlig sjove eller kedelige oplevelser,

hvad man fik at spise m.m. Børnene kan lave tegningerne. Sæt også museumsplacen, postkort eller programmer for arrangementet ind. Det vil blive en yndlingsbog for livet, og for hele familien.

- ◆ Tag en tur i skoven og medbring en bog om skovens dyr og planter. Lær børnene navnene på væksterne og lad dem samle blade og blomster, som lægges i pres hjemme til indsættelse i mindebogen.
- ◆ En tur med bus eller tog er også økonomisk overkommeligt. Mange børn bliver i dag transporteret i familiens bil, og for de børn vil en tur med et offentligt transportmiddel ofte være en stor oplevelse. Tag fra den ene endestation til den anden eller blot en togtur fra en station til en anden. For de voksne kan det også være en god afveksling at se andre ruter end de sædvanlige.
- ◆ At lave mad med børnene hjemme og fx bage pandekager med bedsteforældrene, der eventuelt vender en pandekage i luften – og måske taber den – kan blive en uforglemmelig oplevelse.
- ◆ Byg en drage med børnene og afprøv den sammen ude i naturen. Der findes bøger, som beskriver, hvordan man bygger drager, fx arkitekt Poul Henningsens bog fra 1955 "PH's dragebog" som kan lånes på biblioteket.
- ◆ En cykeltur med madkurv ud i det

blå til nogle af de mange smukke steder i Danmark, kan begge generationer have stor glæde af.

- ◆ Byg en snemand eller snehule eller tag på en kælketur. De lidt større børn kan kælke selv, bare bedsteforældrene kikker på og vinker. Husk den varme te, kaffe eller chokolade.
- ◆ Skov- og Naturstyrelsen udgiver pjecer med oplysninger om vandreture i naturen og aktiviteter for børn. De fås på biblioteker og turistbureauer. Her findes også oplysninger om naturlegepladser med naturens egne legeredskaber i form af fx klatrestativer og bålpladser. En lille stund med snobrødsbagning eller lignende vil være et dejligt minde.
- ◆ Mange museer har gratis adgang på visse dage, og bl.a. lokalmuseer kan give god inspiration til bedsteforældres fortællinger om "gamle dage". Endvidere byder bibliotekerne ofte på underholdning for børn og voksne, og det er næsten altid gratis. Lokalaviserne omtaler ofte tilbud som parkunderholdning, festdage eller lignende.

Disse aktiviteter koster meget få penge, og børnebørnene vil nyde og huske dem. Det vigtigste ved de fælles oplevelser er den nærhed og kontakt, man opnår med børnene, og roen som en del børn ikke er forvante med. Både bedsteforældre og børnebørn vil

huske disse stunder resten af livet, og mindes dem med glæde. Og mon ikke de fleste voksne husker sådanne stunder fra deres barndom? De er ikke gået af mode.

Jytte (70 år)

Kontaktadresser m.m.

Aktiv ferie

Mange bedsteforældre holder af og til ferie sammen med familie og børnebørn.

Højskoleophold eller efterårsferie på Bedsteforældre-Børnebørnslejre er nogle af de mere utraditionelle tilbud, hvis man har mod på og økonomisk mulighed for at tilbringe en aktiv uge med sine børnebørn.

Efterårsferie for bedsteforældre og børnebørn

Folkevirke arrangerer hvert år i efterårsferien lejre rundt om i landet for bedsteforældre og børnebørn fra børnehaveklassealderen og opefter. Også reservebedsteforældre med slægtninge eller venners børn er velkomne. Lejrene oprettes i samarbejde mellem bedsteforældre, børnebørn, ledere og medarbejdere, og lejrene bygger på et forpligtende samvær mellem generationer med tid til leg, udflugter og gode historier. Prisen dækker bl.a. overnatning og alle måltider.

Yderligere oplysning fås ved henvendelse til

Folkevirke

Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal
1153 København K
Tlf: 3332 8311
www.folkevirke.dk

Højskoleophold

En del højskoler arrangerer familiekurser, der er tilrettelagt for børn og voksne. Både forældre og bedsteforældre kan deltage med børn og/eller børnebørn. Kurserne er typisk af en uges varighed. Folkehøjskolerne udgiver et fælleskatalog, og på den fælles hjemmeside findes en oversigt over sæsonens familiekurser.

Folkehøjskolernes Forening

Højskolernes Hus, Nytorv 7
1450 København K
Tlf: 3336 4040
www.hojskolerne.dk

Seniorhøjskolen i Tisvilde indgår ikke i fællesprogrammet, men kan kontaktes på følgende adresse:

Tisvilde Højskole

Julsgårdsvej 1-5, 3220 Tisvildeleje
Tlf: 4870 7636
www.Tisvildehoejskole.dk

Mormor- og bedstemorordninger

Ældre, der holder af børn, kan i de såkaldte mormor- eller bedstemorordninger aflaste børnefamilier ved at passe syge børn. Det giver ofte samtidig en mulighed for at få nær kontakt med den yngre generation.

Behovet for reservemormødre er stort, og de eksisterende foreninger efterlyser derfor jævnligt nye bedstemødre og -fædre.

For at give forældre bedre mulighed for at få passet deres syge børn, er der i 2005 afsat en pulje på 10 mio. kr. på finansloven, hvorfra kommunerne kan søge om tilskud til udvikling af reservebedsteforældreordninger samt til evaluering af ordningen. Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender vil udarbejde en ansøgningsvejledning til kommunerne.

Her er omtalt eksempler på private foreninger og kommunale ordninger, der eventuelt kan inspirere de steder i landet, hvor tilbudet ikke allerede eksisterer.

Fælles for de nævnte ordninger er, at

- ◆ kommende bedstemødre skal godkendes af en "overmormor" eller koordinator
- ◆ barnet passes i sit eget hjem
- ◆ der er faste regler for forældrebetaling m.v.
- ◆ rengøring og indkøb m.m. indgår ikke i tilbudet.

De nye bedstemødre får ofte en indføring i børns trivsel og pleje under sygdom, og i flere ordninger udveksler bedstemødrene med jævne mellemrum erfaringer. Foreninger, der er private, passer medlemmernes syge børn, og alle forældre bosiddende i kommunen kan melde sig ind i foreningen, mens mormødre og -fædre er fødte medlemmer. Forældrene betaler typisk kontingent til foreningen og "lejer" derudover en mormor til at passe deres syge barn.

Mormorordningen i Søllerød Kommune

Søllerød Kommunes Mormorordning har fungeret siden 1989.

Oplysninger fås hos

Koordinator Grethe Larsen

Tlf: 2072 6065

mandag-fredag kl. 17.00-18.30

www.sollerod.dk (i boksen SØG skrives *mormorordningen*)

Mormorordningen i Hvidovre

Mormorordningen er en privat forening stiftet i 1999.

Oplysninger fås hos

Overmormor Kirsten Baltzer Jepsen

Tlf: 2252 1898

søndag til torsdag kl. 18.00-19.00

www.mormorordning.dk

Landsforeningen Børns Voksenvenner

Landsforeningen Børns Voksenvenner skaber netværk for børn ved at etablere stabile besøgsvenneforhold mellem børn, der mangler voksenkontakt, og en voksenven. Et barn, der mangler en voksenven, har ikke brug for en helt ny familie, men for et supplement i sin hverdag.

Landsforeningen udvælger egnede frivillige voksenvenner, der får en kort uddannelse. Foreningen sørger for at matche barn og voksen ud fra fælles interesser, temperament, personlige ressourcer m.m. Foreningen har afdelinger over hele landet og sponsoreres af bl.a. Socialministeriets satspuljemidler.

For yderligere oplysninger kontakt:

Landsforeningen

Børns Voksenvenner

Margrethevej 20, 9320 Hjallerup

Tlf: 3536 0126

www.voksenven.dk

De Nye Bedsteforældre

Bevægelsen arbejder bl.a. for, at bedsteforældre og børnebørn får lovfæstet samværsret, med mindre det direkte strider mod barnets tarv. Bevægelsen arrangerer endvidere foredrag om børne-relevante emner og udvikler forslag til aktiviteter for bedsteforældre og børnebørn m.m. Det elektroniske nyhedsbrev kan bestilles på nedenstående e-mailadresse.

For yderligere oplysninger kontakt:

De Nye Bedsteforældre

Lissi Fenger • Tlf: 3810 3152

eller

Jimmy Stahr

Finsensvej 7A • 2000 Frederiksberg

Jimmy@denyebesteforaeldre.dk

www.DeNyeBedsteforaeldre.dk

Landsforeningen af Aktive Bedsteforældre

Landsforeningen arbejder for, at børn så vidt muligt skal forblive hos deres egen familie, hvis de ikke kan bo hos deres biologiske forældre.

For yderligere oplysninger kontakt:

Landsforeningen af
aktive bedsteforældre

Postboks 17, 2820 Gentofte

Tlf: 3930 6040

www.aktivebesteforaeldre.dk

Børns Vilkår

Foreningens målsætning er at sikre alle børn og unge i Danmark optimale vilkår og rammer for vækst og personlig udvikling. Børns Vilkår arbejder for at synliggøre børns vilkår og interesser.

For yderligere oplysninger kontakt:

Børns Vilkår

Trekronergade 126 A, 2500 Valby

Tlf: 3555 5559

www.bornsvilkar.dk

Foreningen Far til støtte for børn og forældre

Foreningen arbejder for, at børn i videst muligt omfang kan bevare en tæt kontakt med begge forældre efter parforholdets ophør. Foreningen tilbyder bl.a. rådgivning til forældre og bedsteforældre om samvær og forældremyndighed. Rådgivningen forestås af frivillige med personlig erfaring med lovgivningen samt med domstolenes og statsamternes praksis.

For yderligere oplysninger kontakt:

Foreningen Far

Valby Medborgerhus

Valgårdsvej 4, 2500 Valby

Tlf: 7022 9004

www.foreningenfar.dk.

Foreningens **“Rådgivningscenter for Bedsteforældre”** yder telefonisk og personlig rådgivning:

Telefonrådgivning:

Kontaktperson Winnie Manley

Tlf: 7022 9004

tirsdag og torsdag kl. 14.00-16.00

Personlig rådgivning:

torsdag kl. 16.00-18.00.

Rådgivningen finder sted i Valby Medborgerhus på ovenstående adresse. Ingen tidsbestilling.

Litteratur om demens og børn

Sygdommen demens kan gøre det svært at rumme børn, og netop spørgsmålet om samvær med børnebørnene optager mange ældre demensramte.

Demens og hvad gør jeg så?

Håndbog med gode råd fra demente til demente og deres pårørende

I bogen giver to demente bedsteforældre eksempler på, hvordan de

tackler samværet med børnebørnene. Fx ved at “snakke sammen via computeren. Vi har et web-kamera, så vi kan se hinanden, når vi taler sammen. Det er dejligt, for så er jeg fri for at skrive hele tiden”. En anden bedsteforælder har lavet en aftale med forældrene om varigheden af samværet, da det er svært for børnebørnene til at forstå, at deres musik generer bedsteforælderen.

Håndbogen kan læses på www.demensramt.dk eller bestilles hos Rådgivnings- og kontaktcentret for demensramte og pårørende
Tlf. 6619 4091
kallerup@post.tele.dk

Farfar er ikke skør

Hvorfor går farfar på gaden i nattøj?
Hvorfor glemmer oldemor mit navn?
Bogen beskriver hvordan demens kan påvirke adfæren. Fra 5 år.

Pris 98 kr. plus forsendelsesgebyr.
Kan bestilles hos Unitas Forlag
Tlf. 3616 6481
info@unitasforlag.dk

Noter

- 1 Christoffersen MN. Spædbarnsfamilien. Rapport nr.1 fra forløbsundersøgelsen af børn født i efteråret 1995. København. Socialforskningsinstituttet, 97:25. Her fra Christoffersen MN. Familiens udvikling i det 20. århundrede. Demografiske strukturer og processer. København: Socialforskningsinstituttet, 04:07. 2004.
- 2 Fridberg T. Kultur- og fritidsaktiviteter 1975-1998. København: Socialforskningsinstituttet, 00:01. 2000.
- 3 Hver fjerde 62-årig hjalp deres voksne børn med vedligeholdelse af boligen og hver sjette hjalp de voksne børn med huslige gøremål som fx rengøring eller tøjvask. Undersøgelsens oplysninger er primært indhentet i 1997. Bunnage D, Bruhn HH. De unge ældre i år 2010. København: Socialforskningsinstituttet 99:2. 1999.
- 4 13 pct. af de 62-årige og 9 pct. af de 72-årige deltog i udvalgs- eller bestyrelsesarbejde, mens 8 pct. af de 62-årige og 6 pct. af de 72-årige udførte sekretariats- og administrativt arbejde. De unge ældre i år 2010, se forrige note.
- 5 Larsen K. Ældre i fortsat bevægelse. Opgørelsen er fra 2002. Tidsskr Gerontol og Samf 2004; 20, 1:7-9.
- 6 Ca.6 pct. af efterlønsmodtagerne er i beskæftigelse. Opgørelsen er fra 2002. De ældre og arbejdsmarkedet. København: Danmarks Statistik 2004.
- 7 Nyt fra Danmarks Statistik: Sociale forhold, sundhed og retsvæsen, nr. 273, 17. juni 2004.
- 8 Ottesen MH. Samvær til barnets bedste? Om regler og praksis på samværsområdet. København: Socialforskningsinstituttet 04:04. 2004.
- 9 Ca. 1.000 af de anbragte børn var såkaldte tvangsanbringelser, der sker uden forældrenes samtykke. Nyt fra Danmarks Statistik: Sociale forhold, sundhed og retsvæsen, nr. 436, 13. oktober 2003.
- 10 Anbringelsesreformen er indarbejdet i lov om social service.
- 11 ÆldreForum har tidligere udgivet en række publikationer med inspiration til at styrke forskellige sider af samværet mellem generationerne: At bygge bro mellem generationer. København 1997. Ældre & sprog - sprogets rolle i generationernes kulturelle stafetløb. København 1999 samt Ældre & yngres sprog - bro eller barriere? København 2000.
- 12 Et samarbejde mellem Husets Forlag og Århus Kommune 1995-96, projektkoordinator Birthe Birkebæk.
- 13 Læber på vagt: digte og historier om kærlighed. Jens Hjøllund m.fl., red. Århus: Husets Forlag; 1996
- 14 Victoria-projektet afprøver et nyt højteknologisk computerbaseret kommunikationssystem, der gør det let for ældre at kommunikere med omverdenen via internettet. Forhåndskendskab til computere er unødvendigt, og der er ikke brug for at læse lange vejledninger eller manualer. Victoria er indrettet efter ældres kommunikationsbehov, og systemet blev i 2004 afprøvet af fem kommuner med i alt 80 ældre deltagere.

ÆldreForums udgivelser

Alle publikationer kan læses på hjemmesiden www.aeldreforum.dk.
Udsolgte publikationer kan i begrænset omfang rekvireres som fotokopi.

Ny viden & gamle
fordomme om ældre
Marts 1997.
13 sider

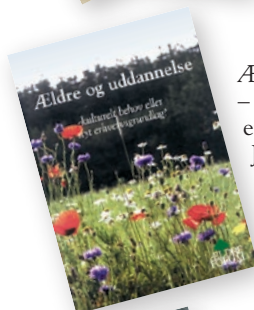

ÆldreForum
Årsberetning
1996/97
Marts 1998. 36 sider

Age Forum
Annual Report
1996/97
Juli 1998. 37 sider

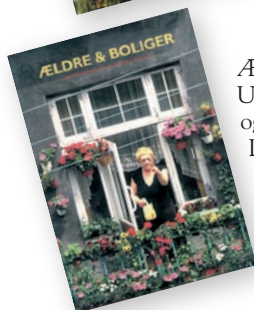
Idékatalog
Fra Ældreråd til
Ældreråd
August 1997.
36 sider

Ældre og uddannelse
– kulturelt behov eller nyt
erhvervsgrundlag?
Juni 1998.
31 sider

At bygge bro mellem
generationer
September 1997.
23 sider

Ældre & Boliger
Udarbejdet af ÆldreForum
og Ældreboligrådet.
December 1998.
35 sider

Ældreidræt
– vedligeholdelse af
kroppen, leg, munterhed
og socialt samvær.
December 1997.
20 sider

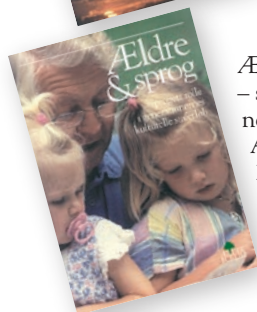
Boligen til den 3. alder
Udarbejdet af ÆldreForum
og Ældreboligrådet.
April 1999.
9 sider

Om sorg & omsorg
Inspiration til samarbejde
om hjælp til ældre efter-
ladte.
Februar 1999.
20 sider

Ældre efter år 2000
Fra forskning til senior-
politik. Rapport fra sym-
posium den 5. november
1999.
April 2000.
48 sider

Ældre & sprog
– sprogets rolle i generatio-
nernes kulturelle stafetløb.
April 1999.
20 sider

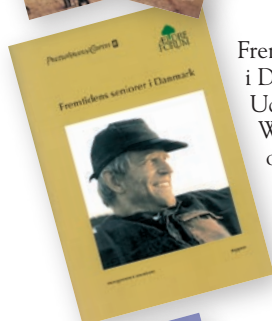
Ældres & yngres sprog
– bro eller barriere?
Maj 2000.
41 sider

ÆldreForum 1998
Årsberetning
Maj 1999. 48 sider

Ældre & demens,
depression & selvmord
August 1999.
64 sider

Fremtidens seniorer
i Danmark
Udgivet af Price-
WaterhouseCoopers
og ÆldreForum.
Oktober 1999.
40 sider.

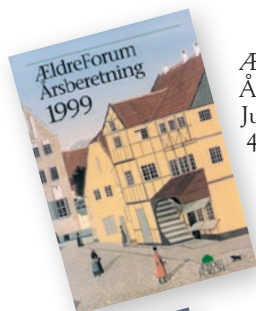
Ældre & stofskiftesyg-
domme, apopleksi, afasi &
knogleskørhed
December 1999.
52 sider

Globalt tema om
ældre & aldring
Videnskabelig forskning:
Artikeloversigt.
Februar 2000.
71 sider

Ældre & syns- &
hørenedsættelser
Juni 2000.
64 sider

ÆldreForum
Årsberetning 1999
Juli 2000.
44 sider

Ældreomsorg & -pleje
Inspiration for kommuner,
omsorgs- og plejepersonale
m.fl. December 2001.
72 sider

Ældre & søvn
December 2000.
20 sider

Fald – en trussel mod
ældres liv og førlighed
Rapport fra konference
den 6. november 2001,
arrangeret af Lægefor-
eningens Gerontologi-
udvalg og ÆldreForum.
Marts 2002.
52 sider

ÆldreForum
2000 Årsberetning
Juni 2001.
48 sider

AgeForum 1999-
2000 Annual Report
Juli 2001.
80 sider

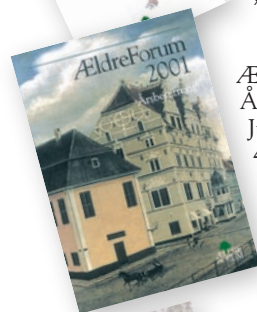

Styrk kroppen og let
hverdagen – det er
aldrig for sent !
Video og instruktions-
hæfte med trænings-
program.
Juni 2002.
Længde:
30 minutter.
Pris:

Til privat brug 60 kr.
Øvrige: 110 kr.

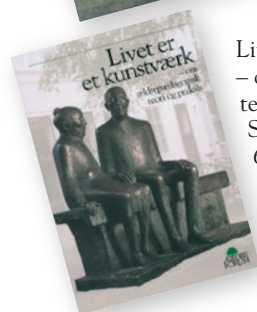
Måltidet & ældre
i eget hjem
August 2001.
64 sider

ÆldreForum
Årsberetning 2001
Juli 2002.
40 sider

Ældre & tandsundhed
November 2001.
40 sider

Livet er et kunstværk
– om ældrepædagogisk
teori og praksis
September 2002.
64 sider

Ældre billedet i medierne
Februar 2003.
48 sider

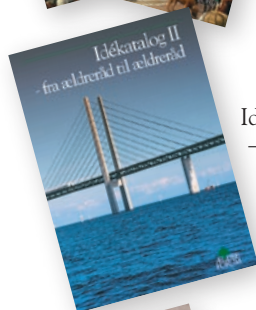
ÆldreForum
Årsberetning 2003
Juli 2004.
54 sider.

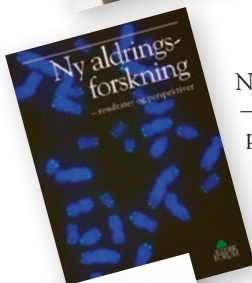
ÆldreForum
Årsberetning 2002
Juni 2003.
52 sider.

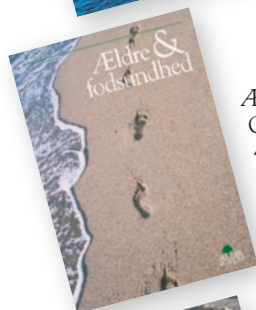
Ældre, pårørende &
plejepersonale – inspiration
til samarbejde.
September 2004.
72 sider.

Idékatalog II
– fra ældreråd til ældreråd.
Juli 2003.
180 sider.

Ny aldringsforskning
– resultater og
perspektiver.
December 2004.
46 sider.

Ældre & fodsundhed
Oktober 2003.
48 sider.

Motionskort.
Træn sammen med
glæde!
Marts 2005
4 sider.

Flexibelt byggeri
til ældre
Fra fortid til nutid
– fra nutid til fremtid.
April 2004.
56 sider.

Ældre som bedsteforældre
– bedsteforældres rolle i
børns udvikling og sociale
indsikling.
April 2005.
80 sider.

Skibhusvej 52A, 3.

5000 Odense C

Tlf. 6548 4050

Fax 6548 4051

E-mail:

aef@aeldreforum.dk

Internet:

www.aeldreforum.dk